

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra sociální pedagogiky

Fenomén mobilního telefonu v životě dítěte mladšího školního věku

Bakalářská práce

Autor:	Olga Babčanová
Studijní program:	B 7505 Vychovatelství
Studijní obor:	Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii
Vedoucí práce:	Mgr. Leona Stašová, Ph.D.

UNIVERZITA HRADEC KRÁLOVÉ
Pedagogická fakulta
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Olga Babčanová**
Osobní číslo: **P11750**
Studijní program: **B7505 Vychovatelství**
Studijní obor: **Sociální pedagogika se zaměřením na etopedii**
Název tématu: **Fenomén mobilního telefonu v životě dítěte mladšího školního věku**
Zadávací katedra: **Katedra sociální pedagogiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Bakalářská práce se zabývá otázkou, jakou úlohu hraje mobilní telefon v životě dítěte mladšího školního věku. Dále se zaměřuje na úlohu mobilního telefonu ve vrstevnické skupině, způsoby užívání dětmi mladšího školního věku a na otázku regulace ze strany rodiny a školy. V empirické části budou použity kvalitativní rozhovory.

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Seznam odborné literatury:

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Leona Stašová, Ph.D.**
Katedra sociální pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **26. června 2014**
Termín odevzdání bakalářské práce: **20. března 2015**

L.S.

doc. PhDr. Pavel Vacek, Ph.D.
děkan

Mgr. Iva Junová, Ph.D.
vedoucí katedry

dne

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Pardubicích dne 20. 3. 2015

Poděkování

Děkuji Mgr. Leoně Stašové, Ph.D. za odborné vedení, podnětné nápady a metodickou pomoc, kterou mi v průběhu zpracování mé bakalářské práce poskytla.

Anotace

BABČANOVÁ, Olga. *Fenomén mobilního telefonu v životě dítěte mladšího školního věku*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradce Králové, 2015. 67 s. Bakalářská práce.

Bakalářská práce se zabývá mobilním telefonem v životě dítěte mladšího školního věku. Vymezuje základní pojmy nová média a chytrý mobilní telefon. Charakterizuje dítě mladšího školního věku ve vztahu k médiím. Popisuje vrstevnickou skupinu a rodinu jako socializační činitele. Současně se zabývá užíváním mobilního telefonu a riziky, které přináší dětským uživatelům jeho specifické vlastnosti, zejména zábavnost funkcí, přenositelnost a dostupnost on-line prostředí. Zaměřuje se na vznikající potřebu regulace a výchovy ze strany rodičů i školy, která se uskutečňuje prostřednictvím mediální výchovy. Práce se pokouší zmapovat užívání mobilního telefonu dětmi mladšího školního věku.

Klíčová slova: média, dítě mladšího školního věku, rodina, chytrý telefon

Annotation

BABČANOVÁ, Olga. *Phenomenon of the mobile phone in the life of a younger school age child*. Hradec Králové: Pedagogical Faculty, University of Hradec Králové, 2015. 67 pp. Bachelor Degree Thesis.

This bachelor's work describes the phenomenon of the mobile phone usage in the life of a younger school age child. This work specifies basic keywords, new media and smart mobile phone. It characterizes a relationship of a younger school child to media. It also describes a group of children of similar age and family as actors in this social relationship. At the same time it describes usage of the mobile phone and risks, related to young users, specific characteristics, like functions for entertainment, portability and accessibility of on line environment. It is targeted to an emerging need of regulation and education from the side of parents and school environment, which is realized by medial education. This work tries to map the usage of a mobile phone by younger school age children.

Keywords: media, younger school age child, family, smart phone

Obsah

ÚVOD	9
1. Nová média	11
1.1 Význam pojmu nová média	11
1.2 Třídění médií	13
2. Charakteristika dítěte mladšího školního věku ve vztahu k médiím ...	15
2.1 Dítě mladšího školního věku	15
2.2 Dítě mladšího školního věku ve vztahu k médiím	16
3. Mobilní telefon – fenomén současnosti	19
3.1 Proměny mobilního telefonu	19
3.2 Počet českých domácností s mobilním telefonem	20
3.3 Rizika spojená s užíváním mobilního telefonu dětmi	22
3.4 Kyberšikana	22
3.5 Působení nevhodných obsahů	24
3.6 Závislostní chování	25
3.7 Problém mobilního telefonu ve škole	26
4. Socializační a výchovné instituce ve vztahu k médiím	27
4.1 Rodina jako primární sociální skupina	27
4.1.1 Současná rodina	27
4.1.2 Socializačně výchovná funkce rodiny	28
4.1.3 Síťová rodina a chytrý mobilní telefon	30
4.1.4 Rodinná mediální výchova	31
4.2 Význam vrstevnické skupiny	34
4.2.1 Pojem vrstevnická skupina	34
4.2.2 Vliv vrstevníků na dítě	35
4.3 Škola a mimoškolní instituce ve vztahu k médiím	37
4.3.1 Mediální výchova ve škole	37

4.3.2	Mediální výchova ve školní družině.....	39
5.	Výzkumné šetření	41
5.1	Stanovení cíle a výzkumných otázek	41
5.2	Charakteristika použité metody.....	41
5.3	Získání dat a postup práce.....	41
5.4	Popis a charakteristika výzkumného vzorku.....	43
5.5	Výsledky výzkumného šetření	46
5.5.1	Užívání mobilního telefonu dětmi ve věku 10 let	46
5.5.2	Úloha mobilního telefonu ve vrstevnické skupině	49
5.5.3	Rodičovská kontrola užívání mobilního telefonu.....	53
5.5.4	Regulace užívání mobilního telefonu ze strany školy	55
5.6	Diskuse	60
	ZÁVĚR	62
	SEZNAM LITERATURY	64

ÚVOD

Média jsou v současné době běžnou součástí naší informační společnosti. Česká společnost a domácnosti jsou mediálně nasycené. Digitální síťová média zaznamenávají v posledních letech obrovský vzestup a rychlost změn často nestačíme sledovat. Současné děti jsou nazývány digitálními domorodci (Prensky, 2001), neboť média je v životě provázejí od narození. Jsou aktivními uživateli na bazální úrovni již v útlém věku. Nezřídka vyrůstají v prostředí s materiálním dostatkem až blahobytem, obklopené médii a technologickými novinkami. Dostupnost přenosných zařízení dětem se zvyšuje.

Mobilní telefon se stává běžnou součástí života dětí. Oblíbený je pro rychlou komunikaci, ale zejména pro zábavnost funkcí, které v současné době tato technologie nabízí. Zároveň je třeba si uvědomit rizika, která přináší multifunkčnost a přenositelnost tohoto zařízení s možností on-line připojení. Největší obavy vznikají z mobility tohoto zařízení, která může působit rodičům obavy z nedostatku rodičovské kontroly. Proměny současné výchovy dětí v přístupu k digitálním médiím mě zaujaly a jsou důvodem volby tématu mé bakalářské práce.

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit důvody používání mobilního telefonu dětmi v mladším školním věku. Zjistit při tom, k čemu děti mobilní telefon používají, jakou úlohu má ve vrstevnické skupině, jak je užívání mobilního telefonu regulováno v rodině a ve škole. V praktické části jsou použity kvalitativní rozhovory s dětmi ve věku 10 let ze ZŠ Sezemice.

Česká literatura věnující se tématu užívání mobilního telefonu dětmi prozatím chybí. Autory odborných publikací zabývající se současnou mediální tematikou jsou J. Jiráček a B. Köpplová (2003, 2009, 2011) nebo M. Mičienka (2007). Značnou pozornost věnují rodině I. Možný (2006), B. Kraus (2008) a rodinné mediální výchově P. Říčan (2013). K teoretickému ukotvení problematiky jsou využity také výsledky výzkumů ČSÚ. K zahraničním autorům náleží například S. Livingstone (2002), která se věnuje zkoumání dětí a mládeže v současném medializovaném světě. Působením digitálních technologií na děti a teenagery se také zabývají D. Giles (2012), L. Haddon (2013) či M. Spitzer (2014). V zahraničí se výzkumy mobilního

telefonu v rodině zabývají např. T. L. M. Kennedy (2008), A. Lenhart (2010) nebo R. Weisskirch (2009).

Problematika mé bakalářské práce nebyla v České republice dosud v této podobě výzkumně šetřena. Dosavadní výzkumy zaměřují pozornost více na dospělé a mládež než směrem k dětem. Výběrem tématu usiluji o vyplnění mezer v této oblasti a přinesení nových poznatků.

Pohled na tuto problematiku je ovlivněn mou dlouholetou pedagogickou praxí vychovatelky ve školní družině, kterou jsem zahájila v roce 1991. Zároveň je mi blízká problematika mobilního telefonu u dětí. Je to aktuální téma a sama se s ním v zaměstnání setkávám.

1. Nová média

Vlivem technologických změn a digitalizace se otevřely možnosti rychlé výměny obrovského objemu informací. Součástí těchto změn jsou také proměny médií a mediální komunikace. Pozornost přitahují nová média, která se prosazují prostřednictvím počítačových sítí či sítě internetu.

1.1 Význam pojmu nová média

Pojem médium pochází z latiny a znamená prostředek nebo zprostředkující činitel. Obory, které se věnují projevům mezilidské, sociální komunikace, označují pojmem komunikační médium to, co zprostředkovává někomu nějaké sdělení. Tedy zprostředkovává poznatek, zkušenost, názor nebo baví či pomáhá vyjádřit vůli. Výraz lze použít také k označení pro technickou podporu komunikace, kterou představuje užívání jazyka, neverbálních prostředků, ale i písmo a telefon. Někdy se médiem rozumí technologie, která zajišťuje produkci, přenos, distribuci a příjem sdělení. (J. Jiráček, B. Köpplová, 2009, 36)

Definice nových médií je historicky a kulturně podmíněna. Každá nová média mají vlastní dobu a každá doba má svá nová média. V minulém století byly označovány novými médii rozhlas, film a televize. (Šmahel, 2009, 7)

Nová média podle Reifové (2004, 133) původně představovaly technologie rozšiřující vlastnosti televize a telefonu (např. videokamera, dálkový ovladač, hry, teletext). Nové formy nových médií se objevují s rozvojem technologií v 90. letech dvacátého století (např. hry, WWW, GSM). Dnes je pojem nová média synonymem označení počítačová nebo digitální média. Nová média v současné době tvoří širokou a různorodou skupinu z hlediska funkce, přenášených sdělení i způsobů užívání. Patří mezi ně mobilní telefony, počítačové hry, elektronická pošta, webové stránky či digitální televize. (Reifová, 2004, 133)

Současní teoretikové se odklánějí od primárně technického pohledu a nahlíží na ICT média s důrazem na způsoby, sociální kontexty a důsledky jejich užívání. Vůči masovým médiím se odlišují současná nová média ve způsobu komunikačního procesu i zacházení s informačními technologiemi. Masová média jsou založena na šíření informací z jednoho zdroje k mnoha zpravidla anonymním,

navzájem izolovaným a převážně pasivním příjemcům. Tento jednosměrný komunikační model *one-to-many* je jedním ze základních stavebních kamenů masové společnosti a masové kultury. Značně jej narušuje a nahrazuje decentralizovaný model *many-to-many*, kde je jednosměrnost informačního toku vystřídána mnohosměrností, lineární vzorce síťovými strukturami, pasivita nahrazena interaktivitou a rozostřují se hranice mezi vysílatelem a příjemcem, mezi autorem a publikem. Zásadní je především posun od publika (diváků) k aktivním uživatelům. (Šmahel, 2009, 7)

Nová média snižují intenzitu fyzických interakcí, vedou k sociální izolaci a oslabují existující komunitní život. Mají dezintegrační vliv. V důsledku velkého objemu a rozmanitosti typů informací, které nová média přinášejí, dochází nově k individualizaci a konzumaci jejich užívání. Tak jsou nahrazeny některé tradiční vzorce komunikace a mediálního přijetí, často sdílené v rámci určité sociální skupiny a vázané na specifické prostředí. Například pevnou linku v domácnosti nahrazují mobilní telefony, společné sledování televize vystřídalo soukromé brouzdání na počítačové síti. Původní reálná setkávání s přáteli se dnes uskutečňují nejrůzněji pouze virtuálně chatováním či posíláním SMS zpráv. Někteří autoři naopak uvádějí, že nová média a internet stimulují nové typy sociálních vztahů a společenství, kterým virtuální podoba neubírá na důležitosti. (Šmahel, 2009, 7-11)

Jazyk v elektronické komunikaci přináší mnoho odlišností, které vyplývají ze snahy o zjednodušení a maximální přiblížení mluvené podobě. Děti a mládež často používají v e-komunikaci emotikony (značky pro vyjádření emoce), akronymy (zkratky slov a vět), vynechávají diakritická znaménka, protahují samohlásky, píší složeniny, novotvary, zkomoleniny nebo často míchají angličtinu s češtinou. (Kopecký, 2007, 59)

Média jsou v současnosti zdrojem informací, zábavy a do značné míry také symbolem společenského postavení. Původně bylo důležité, v počátcích daného média přístroj vůbec vlastnit, ale dnes stoupá význam v tom, kolik a jaké přístroje člověk vlastní.

1.2 Třídění médií

Existuje velké množství kritérií pro třídění médií. K dělení podle M. Postera (1995) se přiklání i Bednařík a Jirák (2011, 24). Vývoj médií dělí pouze do dvou vzájemně protikladných etap s označením první mediální věk a druhý mediální věk. První mediální věk se vyznačuje technologií šíření z jednoho centra k periferiím s vysokou mírou integrace a malou mírou reciprocit (noviny, časopisy). Oproti tomu interaktivní média zahrnuje pojem druhý mediální věk, který je založen na vzniku komunikačních sítí, v nichž je princip šíření nahrazen principem interakce. Souvisí s nástupem nových telematických médií založených na digitalizovaném přenosu informací (kabelové sítě, satelitní přenosy, počítačové sítě). Typická je vyšší míra reciprocit a menší míra integrace. Uživatelé dávají pocit dílčího ovládnutí takového média. (Bednařík, Jirák, 2011, 24)

Typy komunikačních prostředků podle způsobu zajištění komunikace v knize *Masová média* Jirák a Köpplová (2009, 36 - 40) rozděluje do čtyř skupin na média primární, sekundární, terciální a síťová kvartální média takto:

- Primární média jsou základním komunikačním prostředkem využívaným v každé sociální komunikaci. Patří sem komunikační kódy, zejména přirozený jazyk (čeština) a prostředky neverbální komunikace (mimika, gesta, proxemika aj.). Primární média jsou nejstarší, původně určena k interpersonální komunikaci, tedy komunikaci při zachování jednoty místa a času.
- Sekundární média představují technickou podporu primárních médií pro interpersonální komunikaci mezi jednotlivci. Úkolem sekundárních médií je tedy překonávat časovou a prostorovou omezenost komunikace tváří v tvář. Jedná se o záznam sdělení (obrázek, písmo, tisk) a nejrůznější prostředky pro nahrávání (mechanické, analogové či digitální), stejně jako prostředky pro přenos sdělení vzdáleným adresátům. Původní kouřové signály, bubnování či námořní abeceda, později poštovní posel a nakonec i přenosová a vysílací technika od telegrafu po telefon a počítačové komunikační sítě. V 90. letech dvacátého století s rozvojem okamžitého přenosu dat počítačovými sítěmi a jejich aplikací v mobilních telefonech dochází k zhroucení vztahu mezi

vzdáleností a časem v komunikaci (tj. čas a prostor již nepředstavuje překážku v komunikaci).

- Terciální média slouží pro přenos z jednoho centra ke skupině. Patří sem veřejná vystoupení, divadlo, vybuchování, později masová média (periodický tisk, rozhlasové a televizní vysílání, film, hudební nahrávky). Charakter masovosti mají všechny komunikační prostředky s komerčním potenciálem a ve vztahu k moci s možností využití jako nástroje manipulace. Terciální média již nemají interpersonální povahu, charakteristickým znakem masových médií je zespolčenštění a deindividualizace.
- Síťová kvartální média jsou současným propojením interpersonální (e-mail) a masové komunikace v integrované podobě osobního počítače, který je napojen na moderní telefonní síť využívající digitalizovaný signál a telekomunikační přenos (portály tradičních masových médií, vyhledávače, zpravodajské portály). V novém technologickém prostředí došlo k propojení možností sekundárních a terciálních médií, které umožnil nástup počítačových sítí, rozvoj internetu a vznik celosvětové sítě www. (Jiráček, Köpplová, 2009, 36 - 40)

Společnou základní vlastností nových médií je systém dvojí reprezentace. Na vrchní úrovni jsou sdělení formulována ve srozumitelných a známých kódech (např. texty, obrazy, zvuky). Na spodní úrovni jsou tyto primární kódy sekundárně kódovány do sekvencí logických jedniček a nul binárního kódu (kód analogový, kód digitální). Člověk potřebuje zařízení, které je schopno pracovat s daty tohoto nejjednoduššího kódu, a k tomu slouží obvykle počítač nebo mobilní telefon.

Specifické vlastnosti nových médií vyplývají z povahy binárního kódu a existence elektronických sítí. Změny se odrážejí ve způsobu reprodukce, archivace a distribuce, přinášejí také nízké náklady při kopírování, automatické zpracování obsahů, ale nejdůležitější je rychlost šíření sdělení s minimálními náklady. Novým médiím se připisují zejména vlastnosti jako je interaktivita, multimedialita, síťovost, globální dostupnost a demokratičnost. Tvůrce každého nového média může libovolně nastavit jeho vlastnosti, některé z charakteristik potlačit a jiné akcentovat. Nová média tak mohou mít podobu interaktivní i neinteraktivní, multimedialní i textovou, se síťovou architekturou i bezdrátovou. (Reifová, 2004, 134)

2. Charakteristika dítěte mladšího školního věku ve vztahu k médiím

Dítě může být jedinec nacházející se v určitém věkovém období, které lze označit jako dětský věk či dětství. Z právního hlediska je dítětem osoba mladší 15 let, avšak dle dokumentu Úmluva o právech dítěte (1989) se dítětem rozumí osoba mladší 18 let. Současné dětství je především scholarizované, medializované a konzumní. Dítě je podrobováno nárokům školní docházky, vyrůstá v prostředí nasyceném médii a žije konzumním způsobem života. (Helus, 2009, 77)

2.1 Dítě mladšího školního věku

Jako období mladšího školního věku je psychology označováno vývojové stádium dítěte, které začíná zahájením školní docházky a končí nástupem puberty. Obvykle ve věku od 6 – 11 let. Ukončení mladšího školního věku může být také charakterizováno přechodem z prvního na druhý stupeň základní školy. Někteří autoři vymezují ještě střední školní věk od 9 – 11 let, který začíná po zvládnutí vstupu do školy. Toto období označují jako období klidu a latence.

Období mladšího školního věku v literatuře nazývají autoři různě. Podle Z. Freuda (1991) je popisovaná fáze klidná a latentní. Rogge (2007) nazývá toto období mezidobím. Také Vágnerová (2012) označuje věk deset let dítěte za emočně stabilní, Matějček (1994) jako dobu, která neobsahuje významný biologický ani sociální mezník, tj. doba vyrovnané konsolidace. (Vágnerová, 2012, 255)

Zahájením školní docházky se výrazně změní životní styl dítěte. Dosud byla jeho hlavní životní náplní dětská hra. Ta se přesouvá k učení, plnění školních povinností a domácí přípravě do školy.

Pro vstup do školy je důležitá školní zralost dítěte. Posuzuje se dosažená úroveň zralosti v oblasti tělesné, psychické i sociální. Pro zvládnutí požadavků školy jsou nepostradatelné schopnost percepce, motorické dovednosti, sociální zdatnost a seberegulace. Zdokonaluje se zrakové vnímání, rozeznávání tvarů, jemná motorika a senzomotorická koordinace mezi rukou a okem, což je důležité pro úspěšné zvládnutí čtení a psaní. Dítě používá své smyslové orgány zrak a sluch, zlepšuje pohybovou aktivitu a jeho poznávání dostává řád a stává se systematickým.

První dva roky školní docházky se vyznačují pozvolnou adaptací na školní požadavky. Se zvyšujícím se věkem, teprve kolem 10. – 11. roku se sociální vazby mezi žáky dostávají na vyšší úroveň, krystalizují se zájmy a formují se životně důležité postoje.

Myšlení školáka se váže na skutečnou realitu, řídí se logickými principy a zaměřuje se na poznání skutečného světa. Piaget (1970) nazývá tuto etapu *fází konkrétních myšlenkových operací*. Pro označení školáka se používá pojem *střízlivý realista* (Říčan, 1989). V mladším školním věku se dítě v poznávání opírá o realitu, upřednostňuje vlastní zkušenosti a z nich vycházející pojmy či úvahy. Začíná být schopno jevy kolem sebe třídit, chápat vztahy a pravidla. Rozvíjí se myšlení deduktivní a induktivní. Dedukce umožňuje dítěti získávání informací z různých zdrojů či v různých kontextech, naopak indukce pracuje s poznatky a vede k obecným závěrům a stanovení principu. (Vágnerová dle Krčmářová, 2012, 19)

Rogge (2007, 94 - 96) vytyčuje tři úkoly mezidobí. Prvním úkolem je postupný odvrát od rodičů za předpokladu pevně daných pravidel a rodičovské podpory při plánování běžného dne. Druhým úkolem je vyrovnat se s touhou po samostatnosti, svébytnosti a zároveň patřit k partě vrstevníků. Emocionální výbuchy v chování jsou důsledkem pocitu opuštěnosti ze strany rodičů, který vyvolala nejasně stanovená pravidla a hranice. Třetím úkolem je sociální zkušenost a zážitky z kontaktů s kamarády. Odvratu od rodičů odpovídá příklon ke kamarádům. Uzavírají se kamarádství, vytváří se pocit vzájemnosti ve skupině, společného „my“. Tvoří se party, spolky, kliky a bandy. Tajemství a tajnosti jsou na denním pořádku. Symbolizují vymezování navenek a sebepojetí uvnitř. Proto děti potřebují nestřežené prostory svobody, pevný a jasně vymezený rámec spojený s rituály, pravidly a pravidelným opakováním událostí. (Rogge, 2007, 94 - 96)

2.2 Dítě mladšího školního věku ve vztahu k médiím

Dostupnost moderních technologií znamená i větší vliv médií na vývoj dítěte. Média jako součást kultury prezentují modely chování a hodnot, které jsou v dané společnosti klíčové, ale ve smyslu pozitivním i negativním.

Děti jako příjemci sdělení, podle Krause, zasluhují zvláštní pozornost. Je to část populace, která je jednak relativně nejvíce ovlivnitelná a jednak na ní záporné

vlivy médií zanechávají po stránce fyzické i psychické výrazně negativnější následky než na dospělých. (Kraus, 2008, 125)

Děti vnímají mediální obsahy jinak než dospělí. Dětský přístup ke světu je realistický. Dítě v mladším školním věku dosud není dostatečně kritické, nechápe prvky ironie a stylizovaný příběh. Silná tendence ke konformitě pudí dítě ke sledování obsahů a programů, které sledují vrstevníci či důležité osoby. Dítě má výraznou tendenci diváka v příběhu selektivně věnovat pozornost tomu, co je pro něj osobně významné a atraktivní. Přitažlivá a atraktivní tak může být postava a příběh podobný jeho vlastní zkušenosti, dále figurka představující ideál (dosažitelný i nedosažitelný), ale i záporná postava přestupující pravidla a demonstrující nevhodné chování. (Krčmářová, 2012, 21)

Média ovlivňují chování, postoje, názory a zvyky jednotlivců. Mohou rozšiřovat obzory poznání, vzdělávat, pomáhat také v spotřebitelském rozhodování. Média ovlivňují životní styl a tím i zdraví jedince. Zároveň ale mohou děsit, vytvářet napětí, navádět ke společensky nežádoucímu jednání či uvádět v omyl. Na úrovni sociálních skupin mohou média ovlivňovat slovník či oblékání. (Jiráček, Köpplová, 2003, 151, 179)

Multimédia masivně ovlivňují u dětí a mládeže skladbu jejich dne, zájmy, vzory k napodobování, způsoby chování, hodnotové systémy, názory a postoje. Napomáhají jejich polarizaci. Na jedné straně se vytváří skupina závislých konzumentů čehokoliv multimediálního, případně výběrově inklinujícím k těm nejnebezpečnějším nabídkám s následnou ztrátou schopnosti kritického výběru. Oproti tomu jsou na druhé straně ti, kteří cílevědomě vyhledávají z multimediální nabídky dle svého kritéria hodnoty v souladu s jejich životními cíli a životním vkusem. Pouze v druhém případě mohou mít média pozitivní vliv. Proto je důležitou úlohou rodiny a školy specifické edukační působení, multimediální výchova jako nový úkol. (Helus. 2007, 78)

Nadměrné a nekontrolovatelné užívání médií působí negativně na pozornost, řeč, hodnotovou orientaci a celkovou psychiku dítěte. Pozornost dítěte bývá udržována zvraty v krátkých intervalech. V důsledku toho pak dítě ztrácí způsobilost koncentrovat se ve škole, při poklidném vyprávění či dlouhodobé zájmové činnosti. Řeč je omezena na odposlouchané primitivní dialogové obraty

s potlačením schopnosti hovořit rozvinutě, vyprávět s úctou, naslouchat druhému či argumentovat. Vytrácí se hodnota vlastního zážitku, dítě ztrácí zájem o vlastní reálné prožitky a upřednostňuje zprostředkované zážitky z médií. Děti vnímají vlastní prožitky jako hloupé a bezcenné, zatímco zážitky mediálních postav jim stojí za vyprávění. Tím je narušen vývoj osobní identity, dítě ztrácí smysl pro pravdu a ryzost vlastního života. Komerční podbízivost podněcuje agresivní sklony a karikované dětství (trpaslíkovské). Nevhodným chováním si děti často vynucují módní trendy za účelem nežádoucích masových nápodob a identifikací. Dětem se tak nedostává základní orientace ve vlastní osobě s hloubkou, vážností a důstojností. (Helus, 2007, 79)

Současné dítě a jeho dětství mocně ovlivňují civilizační jevy, které nabývají na síle a stále častěji se vymykají kontrole rodičů a školy. Narůstá vliv médií prostřednictvím vstupů do virtuálních světů a vliv konzumního způsobu života, který líčí stále novější pasti na dětská chtění a vyvolává potřeby, které nejsou v souladu se zdravým rozvojem osobnosti. (Helus, 2007, 94)

Užívání jednotlivých médií bylo zpočátku výsadou dospělých, ale dnes se děti stávají více předmětem zájmu mediálního průmyslu. V současnosti především mládež používá média s nadšením a děti v roli odborníků nezřídka radí rodičům s pořízením nových přístrojů a komunikačních médií. (Buermann, 2009, 37)

Právě masmédia jsou nepostradatelným prostředkem vzdělávání a výchovy, socializace jedince, akulturace a multikulturní výchovy. (Kraus, 2008, 127)

„Socializace jednotlivce do společnosti, se podobně jako další instituce, podílejí média, neboť učí jednotlivce, jak se stát součástí společnosti, tím, že mu poskytují velké množství informací a nabízejí celou řadu vzorů.“ (Jiráková, Köpplová, 2003, 164)

3. Mobilní telefon – fenomén současnosti

Smart-phone čili „chytrý mobilní telefon“ je současné označení pro komunikační přenosné zařízení doplněné mnoha zábavnými funkcemi. V této práci bude dále použito jednotného označení mobilní telefon.

3.1 Proměny mobilního telefonu

Mobilní telefon má v telekomunikaci dlouhou historii, ale až do poloviny devadesátých let připomíná svojí velikostí cihlu a jeho vysoká cena dovoluje používání pouze ve světě velkého podnikání.

Vlivem digitalizace a společenských změn se komunikace promění nečekanou rychlostí k nepoznání v roce 1996, kdy v České republice zahájí provoz síť GSM. Tehdy se mobilní telefon stává malým, přenosným a cenově dostupným pro běžné uživatele. Přináší změny v životním způsobu člověka a v komunikaci.

Zpočátku je mobilní telefon ceněn pro svou užitečnost a mobilitu. Přenositelnost umožňuje pružnější komunikaci, avšak nejzásadnější změnou je snížení časových a prostorových omezení. Giles (2012, 154, 155) uvádí, že postupně stoupá jeho obliba pro další funkce, které umožňuje. Zejména to jsou posílání SMS (textování), vestavěný fotoaparát, kamera, přístup k emailu a internetu. Mobilní konverzace se zprvu liší od telefonování přes pevnou linku jen minimálně. Telefon již není vybavením bytu, ale je to spíše osobní věc. Patří svému uživateli, a proto si majitelé k mobilnímu telefonu mohou vytvořit sentimentální a emocionální vztah, stejně jako k jiné osobní věci. Promyšleným technologickým a marketingovým vývojem získává mobilní telefon mnoho osobních rysů. Uživatel si může dle vlastní představy upravit vyzvánění, uvítací melodie, sluchátka nebo seznam kontaktů oživit obrázkem či fotografií. (Giles, 2012, 154, 155)

Multimedialita přístroje je charakteristická sloučením různých obsahových forem, zejména je to text, audio, obrázek, animace, video a interaktivita. Mobilní telefon přináší možnost bezprostřední komunikace, absolutního kontaktu a pružné koordinace. Zvyšuje bezpečí, avšak současně odebírá kus soukromí. Mobilní telefon se stal také předmětem a ukazatelem sociálního statutu. SMS zprávy svou asynchronností a textualitou změnily komunikační návyky mladé generace. Druhá

generace mobilních telefonů zpopularizovala multimédia v každodenním životě, dotykové multimediální mobilní telefony totiž přemístily výpočetní výkon ze stolu do našich kapes. Parametry současných mobilních telefonů mají větší výkon a lepší funkčnost než průměrný stolní počítač před pár lety. (Pavlíček, 2010, 61, 66)

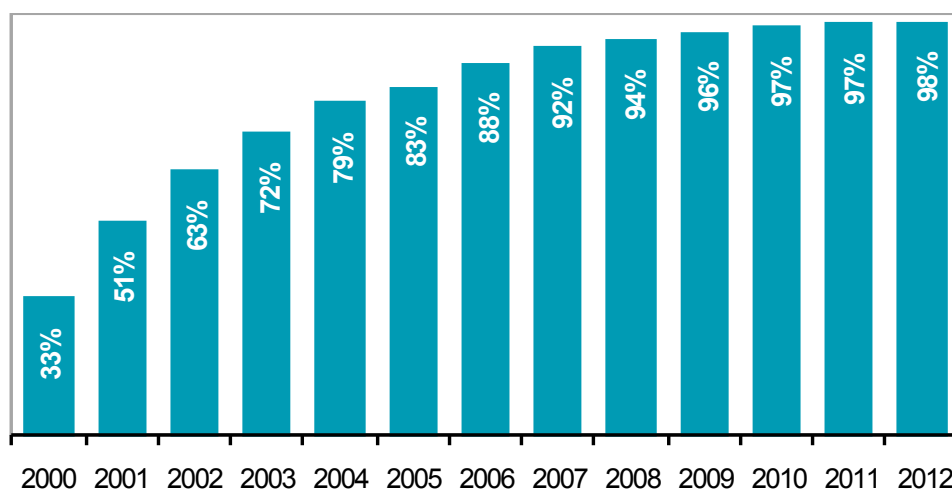
Na počátku 21. století je mobilní telefon u nás neodmyslitelnou součástí života dospělých i teenagerů. Toto interaktivní komunikační zařízení se stále častěji objevuje také u nižší věkové kategorie. Multimedialita zařízení přináší dětem a dospívajícím oblíbenou zábavu a odpočinek. Zvyšuje se dostupnost přenosných komunikačních prostředků pro děti.

3.2 Počet českých domácností s mobilním telefonem

Vlivem digitalizace a společenských změn se mobilní telefon stává velmi rychle rozšířenou záležitostí. Převrat znamená zavedení sítě GSM do České republiky v roce 1996. Cenová dostupnost rozšiřuje okruh uživatelů bleskovou rychlostí. Roste počet domácností s mobilním telefonem.

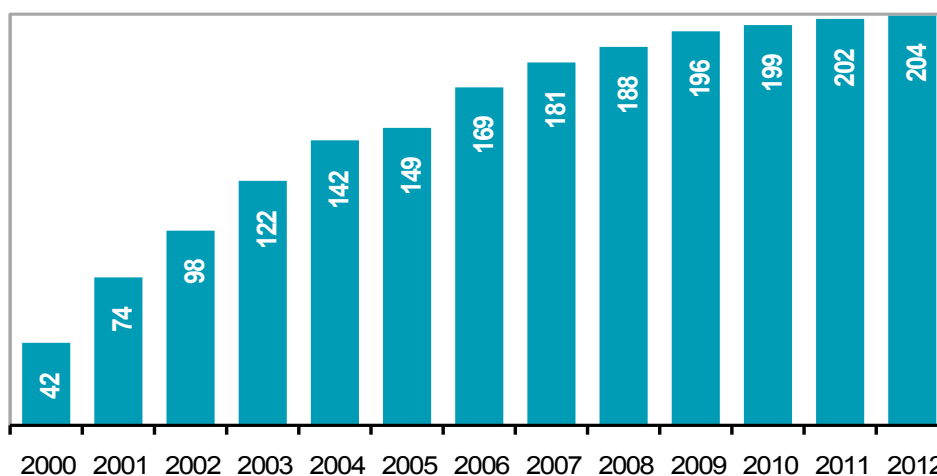
Výzkumy domácností s mobilním telefonem provádí Český statistický úřad. Výsledky výzkumů zobrazují, že postupně stoupá počet domácností s mobilním telefonem. Zatímco v roce 2000 vlastnilo mobilní telefon 33% domácností, v roce 2012 se vyšplhal počet domácností s mobilním telefonem na 98% (z počtu všech domácností, obrázek č. 1).

Obrázek 1 - Domácnosti s mobilním telefonem (% domácností)

Zdroj: Český statistický úřad: Informační společnost v číslech 2014

Obrázek 2 - Počet mobilních telefonů v českých domácnostech (počet mobilních telefonů na 100 domácností)

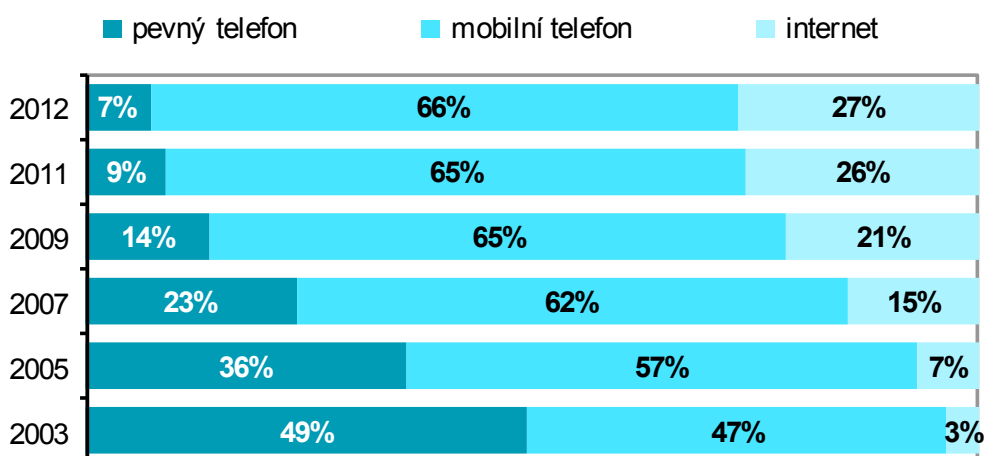

Zdroj: Český statistický úřad: Informační společnost v číslech 2014

Obrázek č. 2 znázorňuje, že roste také počet mobilních telefonů v české domácnosti. V roce 2000 připadlo na 100 domácností pouze 33 mobilních telefonů, ale v roce 2012 již na 100 domácností připadlo 204 mobilních telefonů, tj. 2 mobilní telefony na jednu domácnost (včetně dětí a seniorů).

Z výzkumů zároveň vyplývá, že se mění výdaje domácností za ICT. Výdaje za mobilní telefon v posledních letech výrazně převyšují výdaje domácnosti za pevnou linku a internet (obr. č. 3).

Obrázek 3 - Výdaje domácnosti za ICT služby dle jejich typu

Zdroj: Český statistický úřad: Informační společnost v číslech 2014

Dokonce v roce 2011 (dle ČSÚ) Česká republika v počtu domácností s mobilním telefonem (2,02 mobilu na domácnost) předběhla 24 posuzovaných zemí a dělila se o první místo s Finskem, Švédskem, Dánskem a Nizozemím.

3.3 Rizika spojená s užíváním mobilního telefonu dětmi

Zábavnost funkcí a přenosnost mobilního telefonu vytváří nové situace pro rodiče i děti. Přenositelnost médií umožňuje pružnější postupy spotřeby médií a komunikace a také snížení časových a prostorových omezení. Také v domácím prostředí se mobilní telefon může stát alternativním zařízením na bázi počítačové zkušenosti na internetu. Děti již nemusejí sdílet počítačový přístup s ostatními členy rodiny, a tak kohezivní funkci domácích médií vystřídala funkce individualizační. Změnila se rychlost, kterou může dojít k online rizikům prostřednictvím mobilních zařízení. Problémy spojené s užíváním chytrého mobilního telefonu přináší zejména možnost připojení na Internet a sociální sítě, jež se přesunuly z domácího prostředí do dětské kapsy.

Internet je uložištěm informací, komunikační platformou i místem zábavy. Ve virtuálním světě Internetu děti získávají informace, studijní podklady či zdroje pro své záliby a koníčky. Také se seznamují s jinými uživateli, navazují vztahy, které mohou přerůst v nová přátelství, v opačném případě mohou skončit tragicky. Sociální sítě přinášejí dojem, že člověk je více komunikativní, společenský a méně anonymní. Pro mnoho uživatelů má komunikace s přáteli na síti větší hodnotu než komunikace v reálném životě. Přestože registrace na největší sociální síť na světě (Facebook) je možná teprve od 13 let, nalézáme na ní i děti. (Eckertová, Dočekal, 2013, 126, 190) On-line prostředí umožňuje dětem sledovat nevhodné obsahy nebo interakci s ostatními (kyberšikana). Následující výčet přináší nejčastější rizika pro děti, která jsou spojena s připojením na internet.

3.4 Kyberšikana

Jednou z forem psychické šikany je kyberšikana¹. Jde o zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů

¹ Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č. j. 22294/2013-1.

a internetu k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočníky. Povaha a provedení pak určují míru její závažnosti. Důležitými znaky šikanování jsou záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese. Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese (např. pranice), která nemá znaky šikanování, tj. opakování či záměrnost. Od kyberšikany je třeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány. Následující výčet je výběrem z metodického pokynu MŠMT²:

- **Kyberstalking** znamená pronásledování prostřednictvím moderních technologií. Zahrnuje opakované a intenzivní telefonování, psaní SMS zpráv, e-mailů, vzkazů na sociálních sítích. Finn (2004) uvádí, že toto opakované ohrožování a obtěžování může vést rozumného člověka k obavám o jeho bezpečnost. Nejčastěji k takovým aktivitám dochází mezi vrstevníky mladších věkových skupin a nejužívanější formou je textová zpráva na mobilních telefonech. Obvykle je to odmítnutý ctitel z on-line seznamky. (Finn In Giles, 2012, 153)
- **Kybergrooming** značí nebezpečné chování dospělých osob, které má v dítěti vyvolat falešnou důvěru a připravit ho na schůzku v reálném světě. Cílem je sexuální zneužití oběti, točení a focení pornografie, nucení k prostituci. Nejohroženější jsou děti ve věku 6 – 15 let.
- **Happy Slapping** (veselé fackování) je obětí nevyprovokovaný útok, kdy útočník využije momentu překvapení vůči náhodně vybrané osobě (na ulici), kterou zbije. Komplic celou akci natáčí na video v mobilním telefonu a vše umísťuje na internet.
- **Sexting** označuje distribuci fotografií a videomateriálů intimního charakteru bez souhlasu zobrazené osoby. Někdy může oběť sama rozesílat materiál s úmyslem zaujmout nebo vyhovět partnerovi. Častěji útočník pořizuje materiál bez vědomí oběti a rozesílá jej pro pobavení nebo s cílem vydírání oběti.

² Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28, Příloha č. 7.

Nebezpečné komunikační praktiky vycházejí z principů sociálního inženýrství a často využívají naivitu oběti útoku. Jde o získávání důležitých informací od uživatelů bez vědomí, že tak činí. Prostřednictvím internetu jsou tyto techniky v 21. století masově rozšířeny. (Kopecký, 2007, 15)

Dítě může být na jedné straně obětí vnějších útoků a na straně druhé potencionálním útočníkem. Děti často samy netuší, že porušují práva ostatních, nejčastěji právo na ochranu osobnosti. Nevědí, že za takové chování s projevy kyberšikany, sexuálního obtěžování nebo projevy extremismu jim hrozí potrestání, které může být řešeno soudně.

3.5 Působení nevhodných obsahů

Další riziko pro děti představují nevhodné obsahy v mobilním telefonu. Škodlivým obsahem může být nevhodná hra a reklama. První skupinu tvoří škodlivé obsahy v hrách spojené s násilím, sexem a krutostí, na jejichž sledování není dítě dostatečně duševně připraveno. I náhodné zhlédnutí takového věkově nepřiměřeného obsahu může dítěti způsobit psychické následky (např. nespavost). Druhou skupinu tvoří viditelná i podprahová reklama s cílem ovlivňovat diváka, posluchače či uživatele her.

Nové síťové hry bez konce jsou považovány za hry společenské, protože úspěchu lze dosáhnout spojením sil s více lidmi. Zpracování her tak podněcuje uživatele k pravidelným návratům, neboť útočí na uživatelskou chuť hrát, touhu poznávat a dosáhnout cíle (např. The Sims Social, Word of Warcraft). Obvyklá je také situace při hraní hry, kdy dítě může být fyzicky s ostatními, ale je ponořeno do digitální aktivity (hra), čímž se izoluje od komunikace *face-to-face*.

Reklama je cíleně šitá na míru. Zobrazovaná dokonalost je pouze iluzorní (např. značková obuv dosahuje vysoký výkon). Úkolem rodiče je toto kriticky zhodnotit a učit dítě neočekávat účinky a vlastnosti produktů plynoucí z reklamního sdělení. Současné děti v mladším školním věku jsou terčem reklamního marketingu zaměřeného na značky oblečení, elektroniky, kosmetiky atd. (Eckertová, Dočekal, 2013, 127, 156, 157) Normou a zvyklostí se postupně stává koloběh ustavičného obstarávání, pořizování a účelu bez konce a uspokojení. Helus v důsledku tohoto

neodolatelného chování, jež určuje mnohdy hodnoty života, označuje dětství za konzumní. (Helus, 2009, 81)

3.6 Závislostní chování

Poslední projev rizikového nebo problémového chování v souvislosti s chytrým mobilním telefonem je možnost vzniku závislosti. Takové chování může mít znaky závislostního chování nelátkové povahy. Někdy se používá nové označení netolismus. Termín označuje závislost na virtuálních drogách (počítačové hry, internet, chat). Hranice mezi hráčstvím on-line her a běžným hraním je velmi tenká. Zvláště u dětí se mohou při hře projevovat stavy transu, vzpírání rodičovským zákazům či neschopnost dodržovat časový limit určený pro činnost. Netolismus s sebou přináší množství rizik v oblasti tělesné (např. obezita), psychologické (např. nedostatek spánku) a sociální (např. omezování zájmů). Větší nebezpečí hrozí dětem, které hledají cestu z problémů v reálném světě únikem do virtuálního světa.

Za varovné příznaky problémového užívání mobilního telefonu u mladistvých je považována již neschopnost se od telefonu vzdálit nebo nevypínání přístroje v noci, neustálá kontrola příchozích SMS zpráv a hovorů či minimalizace na komunikaci pouze prostřednictvím telefonu. Tyto projevy chování mohou předcházet závislostnímu chování obzvláště zranitelné skupiny dětí a mládeže. (Hupková, 2011, 36)

Na rizika spojená s nadměrným užíváním digitálních médií upozorňuje Spitzer (2014). Podle jeho názoru digitální média člověka zbavují nutnosti vykonávat duševní práci. Hloubku duševní práce nahrazuje digitální povrchnost a na digitálních médiích vznikají závislosti. (Spitzer, 2014)

S rychlým přesunem internetových aktivit z domácího prostředí na přenosná online zařízení, tj. mobilní telefony a tablety, souvisí nárůst specifických rizik. Hlavní novinkou v oblasti rizik představovanou mobilními telefony je stálá dostupnost multimediálního prostředí a trvalá dostupnost dětí k vrstevníkům. Připojení k internetu je stále více osobní a mobilní i přes omezení ze strany rodičů, školních pravidel, financí a společenských norem. Zkušenosti dětí s tabletem a mobilním telefonem se zvyšují. Tyto interakce s mobilními médii jsou zdrojem obav rodičů. (EU Kids online, 2014, [on-line])

3.7 Problém mobilního telefonu ve škole

K využívání informačních a komunikačních technologií ve škole lze zaujímat různá stanoviska. Mobilní telefon nemusí být ve škole vždy vítán. Ve školském prostředí se s přílivem mobilních informačně komunikačních technologií množí jejich zneužití k obtěžování, zesměšňování či hanobení pedagogických zaměstnanců i spolužáků. Takové chování je označováno jako kyberšikana.

V zahraničí řeší situaci různými způsoby. Některé státy nebo alespoň regionální celky přijaly v minulosti taková opatření, aby mobilní telefony ze škol vytlačily. V Indii v roce 2004 ministerstvo nařídilo vyšším typům škol zákaz používání mobilů s kamerou po skandálním rozšíření milostné videonahrávky studentů prostřednictvím mobilů, MMS zpráv a internetu mezi ostatní studenty. (Neumajer, 2008, 4) Spojené státy americké považují kyberšikanu za federální zločin od roku 2006. Kalifornie přijala v roce 2008 zákon, který umožňuje školám vyloučit studenta, který ušije kyberšikanu vůči spolužákovi či zaměstnanci školy. Polská republika zavedla v rámci školské reformy v roce 2006 na školních sítích filtrovaný přístup k internetu a zákaz používání mobilních telefonů při výuce. (Schrötterová, 2014, [on-line])

Problém mobilního telefonu ve škole je však mnohem širší. Zahrnuje například vyrušování při vyučování, napovídání, nahrávání nebo ztráty telefonu.

Také české školství řeší problematiku mobilních telefonů a kyberšikany. Důvodem obav mohla být v minulosti špatná informovanost veřejnosti i žáků a skutečnost, že žáci si neuvědomovali důsledky svého chování. Z těchto důvodů v současnosti řeší pravidla používání mobilního telefonu při výuce vnitřní řád každého školského zařízení či školy. Problematikou se zabývá také dokument *Metodický pokyn MŠMT k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních*. Nezastupitelnou roli pro učitele má také *Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních* při řešení konkrétních situací rizikového chování na škole. Obsahem jsou doporučené postupy pro intervenci učitele, upozornění na varovné signály, možnosti zapojení dalších orgánů při řešení událostí (např. policie či pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí). V této souvislosti pracuje ve škole specialista s označením preventista sociálně patologických jevů.

4. Socializační a výchovné instituce ve vztahu k médiím

Na působení rodiny jako primární socializační instituce navazují vzdělávací instituce a hromadné sdělovací prostředky, které spolupůsobí či konkurují socializaci dítěte. Působení těchto vlivů je spojeno se socializací ve vrstevnické skupině. S přibývajícím věkem dítěte nabývá na váze vzájemná paralyzace socializačního působení rodiny a institucí širší společnosti. S oslabením rodiny stoupá vliv médií a pak vrstevníků. (Možný, 2006, 164)

4.1 Rodina jako primární sociální skupina

Rodina je první a závazný model společnosti, s jakým se dítě v životě setkává. Předurčuje jeho osobní vývoj a jeho vztahy k jiným skupinám lidí. Rodina dítě orientuje na určité hodnoty, vystavuje ho určitým konfliktům, poskytuje mu určitý typ podpory. Tímto způsobem osobitě zabarvuje to nejpodstatnější, co dítěti předává, sociální dovednosti důležité pro dospělost. (Matoušek, 2003, 9)

4.1.1 Současná rodina

Na počátku nového století zůstává rodina pro dítě nepostradatelnou a těžko nahraditelnou institucí. Působí jako prvotní socializační činitel a je nezastupitelná v předávání hodnot z generace na generaci. Citová podpora rodiny je nenahraditelná, zatímco některé ostatní funkce nahrazují instituce. Současná rodina je oděna do velkého množství proměn.

Změny současné rodiny zasáhly sociální role rodičů, izolovanost rodiny a její stabilitu. Zasahují životní styl rodiny, model současné rodiny, dezintegraci. Muž ztratil svoje výsadní postavení a jeho některá práva a povinnosti přebírá žena. Zvyšuje se aktivní podíl dětí na organizaci rodinného života a vztah mezi rodiči a dětmi je více partnerský. Současná izolovanost či uzavření se rodiny před vnější společností je důsledkem sílící tendence odděleného života jednotlivých generací a poklesu významu sousedských vztahů. Snižuje se stabilita rodiny s rostoucím počtem osamělých žen žijících v jednočlenných domácnostech a vlivem nárůstu rozvodovosti. Životní styl rodin odráží zatížení rodičů pracovními aktivitami a jejich značné časové zaneprázdnění. Rodiče bývají vyčerpaní, mají málo času na vlastní relaxaci a chvíle společně strávené s dětmi. To kompenzují vysokým kapesným nebo

nadměrným přísunem materiálních prostředků. Hodnotový systém a charakterové vlastnosti dětí se potom projevují neskromností, sobectvím a povýšeností. Model současné rodiny bývá stále častěji dvoukariérový. Dezintegrace rodiny patří k dalšímu rysu současné rodiny. V rodinách ubývají chvíle, kdy se rodina schází pohromadě a společně si sděluje své zážitky, radosti a starosti nebo hledá cesty pro vzájemnou pomoc a spolupráci. Naopak přibývají rodiny, v nichž se jednotliví členové pouze potkávají, korespondují spolu, případně vůbec přestávají komunikovat. Diferencovanost rodin podle socioekonomické úrovně je projevem pohybu značné části rodin v nižším příjmovém pásmu. (Kraus, 2008, 83 – 85)

Stašová dodává, že zakládání rodiny mění svoji ritualizovanou podobu, a tak se zvyšuje počet partnerských soužití bez uzavření manželství. Zvyšuje se plánované rodičovství a užívání antikoncepce, v důsledku proměny organizace rodinného cyklu se rodiči stávají osoby ve vyšším věku a prarodiče bývají i ve vyšším věku často zapojeni do pracovního procesu. Mění se kvalita trávení volného času rodičů s dětmi, která zahrnuje v současné rodině také užívání médií. (Stašová, 2001, 83)

Koheze rodiny je podle Sobotkové (2012, 38) považována za jednu z ústředních charakteristik fungování rodinného systému. Ve funkčních rodinách je zdravá soudržnost vyvažována adekvátní osobní autonomií členů rodiny. Jedná se o rovnováhu dostředivých a odstředivých sil. (Sobotková, 2012, 38) V životě rodiny působí dvě protichůdné životní snahy, první je tendence k individualitě a autonomii, na druhé straně působí tendence být spolu (kohezivní síla). Kohezi neboli soudržnost představují ty pozitivní síly, které drží vztah pohromadě. Často je spojena s pojmy věrnost, intimita, blízkost či začlenění.

4.1.2 Socializačně výchovná funkce rodiny

Odborníci přisuzují rodině mnoho funkcí, nejčastěji socializační, reprodukční, ekonomickou, ochrannou, výchovnou a zábavnou. Nezastupitelná a zásadní je emocionální funkce rodiny, která nabízí prostor pro citové zázemí, pocit lásky, bezpečí a jistoty. Pro naši problematiku je podstatná výchovná funkce rodiny.

Socializačně-výchovná funkce rodiny spočívá v přípravě dětí do praktického života. Rodina je první sociální skupinou, která učí dítě přizpůsobovat se životu, osvojovat si základní návyky a způsoby chování běžné ve společnosti.

Ve vícegeneračních rodinách vzrůstá socializační dosah působení mladší generace na rodiče či prarodiče, například v zacházení s moderní komunikační technikou. Odpovědnost za výchovu rodina často přesouvá na školu, zejména za své chyby způsobené volbou nevhodného výchovného stylu.

„Socializací rozumíme proces postupné přeměny člověka jako biologické bytosti v bytost společenskou, tedy postupné začleňování se do života společnosti, proces, v němž se učíme v dané společnosti žít. Socializace probíhá po celý život nahodile, živelně. V průběhu života si člověk osvojuje specifické lidské formy chování, jazyk, poznatky a normy, tedy kulturu dané společnosti. Odehrává se vždy v nějakém prostředí.“ (Kraus, 2008, 59)

V primární socializaci je rozhodujícím činitelem rodina. Rodina uvádí dítě do příslušného kulturního prostředí, učí je orientaci v tomto prostředí plném symbolů a společenských standardů. Podle Vágnerové rodina pro dítě ve školním věku představuje bazální emoční a sociální zázemí, ale zároveň ovlivňuje dítě zde platnými normami a hodnotami. (Vágnerová, 2012, 312)

Sociální učení je základním socializačním mechanismem, který se uskutečňuje v sociálních souvislostech života a v situacích vzájemných vztahů mezi lidmi. Nejčastěji prostřednictvím učení kladným a záporným zpevňováním (odměňováním a tresty), učení nápodobou a ztotožňováním, učení působením příkladů, vzorů a ideálů, učení sociálním informováním, učení navozované očekáváním a interiorizačně - exteriorizačního učení. (Helus, 2009, 210)

Výchova je základní pedagogická kategorie, která je různými autory pojímána odlišně. Cílem výchovy je formování a příprava člověka na život ve společnosti. Výchovné působení na jedince je záměrné, soustavné a cílevědomé.

Kraus (2008, 64) popisuje výchovu jako dynamický proces vědomé a řízené socializace, jež zahrnuje všechny činnosti, které člověka formují pro konkrétní život v konkrétní společnosti. Výchova je regulátorem řídící proces, kterým usměrňujeme proces socializace tak, aby probíhal v souladu s výchovnými cíli. (Kraus, 2008, 64)

Podle Průchy (2013) je výchova je procesem záměrného a cílevědomého vytváření a ovlivňování podmínek umožňujících optimální rozvoj každého jedince v souladu s individuálními dispozicemi a stimulujících jeho vlastní snahu stát se

autentickou, vnitřně integrovanou a socializovanou osobností. (Průcha a kol., 2013, 345)

Je důležité respektování individuálních zvláštností dítěte. Každé dítě je individuální osobnost a výchovu každého jedince je třeba přizpůsobit činitelům, které se na jeho výchově spolupodílejí. Patří sem sociokulturní prostředí a vlastnosti osobnosti člověka ovlivněné genetickými dispozicemi. Pro lepší účinek výchovy je vhodné zvolit jako prostředek takový výchovný styl, který odpovídá potřebám dítěte.

V současné rozpadající se industriální společnosti dnešní rodina, vzhledem k nárokům a požadavkům na ni, své funkce dostatečně neplní. (Kraus, 2008, 81)

Postavení rodičů při socializaci dítěte je zatlačováno do pozadí mocným vlivem vrstevnické skupiny, jejíž hodnoty jsou stále více určovány hromadnými sdělovacími prostředky. (Možný, 2006, 19)

4.1.3 Sít'ová rodina a chytrý mobilní telefon

Současná společnost a domácnosti jsou mediálně nasycené. Většina dětí vyrůstá od narození v prostředí s materiálním dostatkem až blahobytem, obklopena médii a technologickými novinkami.

Výzkumem mediálního prostředí rodin a aktivit spojených s užíváním médií se zabývají v současnosti různí tuzemští i zahraniční odborníci. Kennedy (2008, [online]). v důsledku užívání digitálních technologií používá pojem sít'ová rodina. Taková rodina používá moderní digitální technologie pro rodinnou komunikaci a jejím prostřednictvím upevňuje pocity sounáležitosti. Hovory s dětmi přes mobilní telefon jsou na denním pořádku. SMS zprávy pomáhají rodinným příslušníkům udržovat úzké vztahy a komunikaci s přáteli. Používání mobilního telefonu mezi členy rodiny upevňuje rodinné vazby, umožňuje větší rodičovskou informovanost a rodičovský klid. (Kennedy, 2008, [on-line])

Vlastnictví mobilního telefonu narůstá u dospělých a teenagerů. Výzkumem mobilního telefonu u dospívajících se zabývá Weisskirch (2009, [on-line]) nebo Lenhartová (2010, [on-line]). Weisskirch uvádí, že důvodem volání dětí rodičům bývá žádost o pomoc nebo poskytnutí rady. Telefon slouží k lepší rodičovské kontrole a upevňování rodinných vazeb a vztahů, ale neobejde se bez jasného

stanovení pravidel předem (např. reagovat na zmeškaný hovor od rodičů do půl hodiny). Dobré vztahy z dětství se užíváním telefonu podporují. Lenhartová (2010, [on-line]) upřesňuje vhodný věk pro pořízení mobilního telefonu, dle rodičů je kolem 14 let, kdy dítě vstupuje na jinou školu. Uvádí drobné rozdíly ve vlastnictví telefonu podle sociálně-ekonomického statusu a s tím spojené užívání on-line prostředí z mobilního telefonu, které všechny děti nevyužívají. Dále se zabývá změnami v komunikaci mladistvých, jež upřednostňují denní hovory s přáteli a zasílání SMS jako nejrozšířenější formu komunikace s přáteli (např. 30 a více SMS zpráv). (Lenhartová, 2010, [on-line])

Souhlasím s názorem, který vyslovuje Weisskirch (2009), že v důsledku užívání mobilního telefonu dětmi se mění rodičovství. Rodičovská podpora, disciplína a vedení se uskutečňuje také prostřednictvím mobilního telefonu. Rodičovská kontrola nad on-line prostředím svých dětí u přenosných médií se stává obtížnější. (Weisskirch (2009), [on-line])

4.1.4 Rodinná mediální výchova

Různí autoři mají různé názory na problematiku mediální výchovy v rodině. Novou situaci přináší přenosná zařízení v podobě chytrého mobilního telefonu, tabletu aj. v rukách dítěte.

Rodinnou mediální výchovu definuje Hoganová (cit. dle Šed'ová, 2007, 33) jako proces: „...proces směřující k tomu, aby se dítě stalo selektivním, poučeným a kriticky mediálním konzumentem.“ Rodinná mediální výchova by měla zahrnovat:

- omezování volného času stráveného s médii;
- výběr kvalitních programů zahrnující vědomou selektivní konzumaci;
- uvědomělé rodičovské chování v roli vzoru;
- vytvoření vhodného mediálního prostředí (vhodné umístění televizoru a dalších médií, jejich množství aj.);
- společná mediální konzumace a komunikace o mediálních obsazích, zvyšování mediální gramotnosti dětí. (Hoganová cit. In Šed'ová, 2007, 33)

Říčan (2013, 115) hovoří o permanentní mediální revoluci. Radí rodičům a prarodičům, jak ve výchově ovládnout monitor a obrazovku. Důležité je učit děti

vybírat, učit děti vypínat, vysvětlovat a vyjadřovat své názory i mimo rodinu. Zakoupit videorekordér a učit děti přenášet natočené obsahy mobilem či videokamerou na obrazovku. Autoritativně zakazovat a odměřovat čas. Společným diváctvím pěstovat dětskou empatii, smysl pro humor a smysl pro spravedlnost. Říčan doporučuje rodinným vychovatelům škodlivou mediální zábavu nahradit vřelým zájmem rodičů, dostatkem rodičovského času, společnými rodinnými podniky a nasloucháním dítěti. (Říčan, 2013, 121)

Rodiče chápou prospěšnost médií a aktivit s nimi spojených, oproti tomu mají obavy z mediálních praktik dětí. Kontrola a omezování užívání médií dětmi je snahou děti vychovávat a chránit před možnými riziky.

S dostupností mobilních médií může vznikat napětí z nedostatku rodičovské kontroly. Nový problém vzniká v důsledku možnosti přístupu dítěte do vnějšího světa bez filtru rodičů. Podle L. Haddon (2013, 90 – 95) se problematika rodičovské kontroly užívání informační a komunikační technologie přesouvá ze soukromí pokojů k daleko obtížnější kontrole a dohledu rodičů nad užíváním přenosných médií. Například mobilního telefonu, tabletu, notebooku a dalších mobilních zařízení. (Haddon, 2013, 90 – 95)

Regulace mobilních médií, jak uvádí Haddon (2013, 90 – 95), může probíhat na různých úrovních. Jednak se rodičovská mediace snaží zamezit krádeži chytrých telefonů a tabletů v různých sociálních skupinách, dále ovlivňovat touhu dítěte, okázalou spotřebu a snahu napodobovat vrstevníky, učit dítě vhodným způsobem používat fotoaparát a videokameru. Přináší i diskuse o vhodném věku a důvěryhodnosti dítěte jako uživatele mobilního telefonu či notebooku a tabletu. Zdůrazňuje nutnost informovat rodiče (poradenství) o možnostech aplikací na chytrém mobilním telefonu s možností on-line připojení a případných rizicích. Zároveň upozorňuje na skutečnost, že s přenosnými komunikačními zařízeními vzniká potřeba nové formy sociální a institucionální regulace v různých prostorách, například ve škole, v autobusu, v restauraci aj. (Haddon, 2013, 90 – 95)

Rodičovská regulace přenosných médií je v porovnání s mladšími dětmi více problematická u dospívajících. Malé děti se rády chlubí svými zábavnými obsahy a komunikují více s rodiči.

Sloboda (Sloboda, 2011, [on-line]) popisuje dnešní děti obklopené médii již od kolébky jako aktivní konzumenty. Účinky médií považuje za velmi individuální. Upozorňuje, že děti rozumějí médiím jinak než dospělí. Proto předpokládá výchovu dětí k médiím ze strany rodičů. Ta se však odlišuje. Sloboda poukazuje na pozitiva i negativa různých výchovných stylů rodičů. Častým přístupem rodičů je restriktivní výchovný styl, který předpokládá jasné stanovení pravidel a jejich dodržování. Doporučuje rodičům pravidla s dětmi předem prodiskutovat ještě před jejich zavedením. Jiní rodiče volí liberální strategii, kde uplatňují svůj vlastní příklad. Média vnímají jako každodenní součást života, a tak je mediální výchova automatickou součástí výchovy při společném aktivním trávení volného času, sportování či výletech. Za ideální považuje Sloboda kombinaci pravidel, omezení a volnosti, kterou nazývá doprovázející výchovný styl. Podstatou jsou diskuse před sledováním médií, hraním či čtením, tak i po něm. Předpokladem je ovšem mediální gramotnost rodičů založená na informovanosti o mediálním prostředí, všeobecném přehledu a toleranci k mediálním zálibám svého dítěte. (Sloboda, 2011, [on-line])

Mediální pedagogové Schorb a Sloboda (2009, 10) uvádějí, že mediální socializace je celoživotní proces. Cílem mediální výchovy je komunikační kompetence jedince. Projevuje se schopností využívat média ke komunikaci s ostatními, vyjadřovat se skrze média, formulovat své názory a ve veřejném prostoru je konfrontovat s ostatními. Zároveň považují za důležité rozšířit schopnost jedince zacházet s médii, naučit se s nimi vědomě komunikovat, rozpoznat své zájmy a následně je umožnit kreativně ztvárnit. (Schorb, Sloboda, 2009, 10)

Jiráček (2011, [on-line]) považuje za mediální gramotnost dovednosti, znalosti a porozumění, které spotřebitelům umožňují efektivní a bezpečné užívání médií. Mediálně gramotní lidé jsou schopni provádět informovanou volbu a chápat povahu obsahu a služeb. Zároveň využívají celou šíři příležitostí, kterou nabízejí nové komunikační technologie. Z toho přirozeně vyplývá schopnost lépe chránit sebe a své rodiny před škodlivým nebo urážlivým obsahem. (Jiráček, 2011, [on-line])

4.2 Význam vrstevnické skupiny

V minulosti žily rodiny uzavřeným způsobem života. Teprve v 20. století narůstá význam vrstevníků a jejich skupin, které mohou mít formativní vliv pozitivní i negativní. Činnost vrstevnických skupin probíhá převážně ve volném čase, proto je důležité, aby rodina sehrávala roli regulátora volného času svých dětí.

4.2.1 Pojem vrstevnická skupina

„V prostředí vrstevnických skupin probíhá základní proces socializace. Děje se to vštěpováním různých životních cílů, zásad, norem, pravidel jednání a vzorů chování. Vrstevnické skupiny mohou také nabídnout společné zážitky, možnosti, sebeuplatnění a pocit nezávislosti na dospělých“. (Kraus, 2008, 90)

Pojmem vrstevnická skupina Přadka označuje skupinu, jejíž členové jsou v přibližně stejném věku, narodili se za podobných historických podmínek, jejich biologický, psychický, sociální a kulturní vývoj probíhá za přibližně stejných okolností. Samotná příslušnost k určité vrstevnické skupině má nepopíratelný význam po celý život člověka. (Přadka, 1998, 32)

Vrstevnická skupina představuje přirozenou formu života dětí a mládeže. Charakteristická je věková a názorová blízkost, z níž vyplývá souhlasné jednání. Patří mezi primární neformální skupinu, která se vyznačuje bezprostředními kontakty a silným pocitem příslušnosti ke skupině. Teprve v průběhu školní docházky začínají fungovat skutečné vrstevnické skupiny. (Kraus, Wroczynski, 2008, 88)

Narůstání potřeby sdružování a spolupráce se objevuje kolem 8. - 10. roku věku dítěte. Tehdy vznikají dětské party, které jsou charakteristické pro svou pevnou vnitřní vazbu, vlastní systémem hodnot, norem a systém sociální kontroly se specifickými sankcemi. Identifikace s vrstevnickou skupinou je důležitým vývojovým mezníkem. Je jedním z projevů rozvoje dětské osobnosti a signalizuje počátek odpoutání se ze závislosti na rodině. Vrstevníci se stávají stále důležitějšími, aby v budoucnosti rodiče nahradili. (Vágnerová, 2012, 339)

Ochranu a zázemí a částečně také kompenzaci citové a sociální deprivace nabízí skupina vrstevníků, která je složená často z dětí zhruba stejného věku i s přibližně stejným sociálním statutem. (Průcha, Waltrová, Mareš, 2013, 342)

Potřeba kontaktu a přijetí vrstevnickou skupinou patří ve školním věku k nejvýznamnějším. V tomto věku má vrstevnická skupina významný socializační vliv. Aby dítě bylo vrstevnickou skupinou akceptováno, musí přijmout pravidla, která v ní platí. Skupina je místem sdílení určité životní zkušenosti, ale i generačního stylu života, ideálů, hodnot a způsobů řešení problémů. Děti se zde učí spolupráci, ohledu na druhé, sebeovládání i specifickým způsobům komunikace (Vágnerová, 2012, 338)

Přátelství ve věku kolem 9 – 10 let nabývá nové kvality a posouvá se od egocentrismu k sociocentrismu. Důležitá je kromě společného sdílení aktivity i nově loajalita, solidarita a vzájemná pomoc. Děti jsou senzitivnější k potřebám druhých, kamarádství má reciproční charakter a je projevem sympatie, blízkosti až intimity. Důležité je vzájemné porozumění, důvěra a kooperativní reciprocita. Pojmem kamarád označují děti toho, kdo udrží tajemství, komu se dá věřit, kdo nezradí a pomůže. (Vágnerová, 2012, 341)

Dítě může být součástí členské skupiny, nebo může přijímat vzory, hodnoty a chování podle referenční skupiny jedinců, do které sice nepatří, ale ke které dítě vzhlíží, vztahuje se a přijímá její normy. Referenční skupiny mohou mít vliv pozitivní i negativní. (Průcha, Walterová, Mareš, 2013, 243)

4.2.2 Vliv vrstevníků na dítě

Děti bývají velice ovlivňovány tím, co dělají ostatní děti jejich věku. Tlak na jedince ze strany jeho vrstevníků má význam zejména v období dospívání, ale již na prvním stupni má dítě tendence řídit se podle druhých. Tento jev se nazývá sociální konformita. (Fontana, 1997, 284)

Skupina si často vytvoří svůj zvláštní styl chování, který je nutno zachovat jako znak členství v ní. Potřeba být přijímán a patřit do skupiny je velmi silná. Skupinový tlak má takovou sílu, že mu dítě dovolí formovat své chování i v oblastech, kde je jeho původní osobní smýšlení v rozporu se smýšlením skupiny. (Fontana, 1997, 286, 287)

Nonkonformní osoby jsou jedinci schopni se postavit skupinovému tlaku a vyjádřit svůj nesouhlasný názor. Takoví jedinci bývají nezávislí, sebejistí

a s vysokým sebevědomím. Oproti tomu konformisté potřebují pocit jistoty, pravidla a hodnoty, které skupina poskytuje. Vyjímkou jsou pouze jedinci, kteří svým nekonformním chováním v bezpečném prostředí chtějí na sebe upozornit. (Fontana, 1997, 287)

Na základě snadnosti kontaktů mezi dětmi vzniká obvykle dětská skupina, například ve třídě. Role v rámci dětské skupiny jsou jiné než ve škole, souvisí více s aktivitami a preferencemi skupiny. Role mohou být vysoce ceněné, se značnou prestiží, ale i podřadné.

Třída je specifická vrstevnická skupina, se kterou se dítě stýká nejčastěji. Dítěti je zde primárně přisouzena role spolužáka na stejné úrovni s ostatními dětmi. Sekundárně může získat i roli třídní hvězdy, vůdce nebo outsidera. Spolužáci jsou považováni za rovnocenné, dítě s nimi sdílí výhody i nevýhody postavení školáka. Své spolužáky si nemůže vybírat. Třída je stabilní uzavřenou skupinou, z níž nelze libovolně odcházet ani do ní přicházet. (Vágnerová, 2012, 345)

Postavení dítěte ve třídě ovlivňují podle Vágnerové dva faktory. Jedná se o faktor oblíbenosti a faktor obdivu. Oblíbenost závisí na sociálních kompetencích dítěte (přátelskost, empatie, smysl pro humor) a obdiv, přehlížení nebo opovržení vyjadřují názor na osobnost dítěte a jeho kompetence. Prestiž každého jednotlivce je založena na schopnostech, osobnostních vlastnostech a projevech chování, které má (nebo si skupina myslí, že je má) a které jsou zde pozitivně hodnoceny. Obdivovaný vrstevník se stává často objektem identifikace ostatních a kamarádství s mocným spolužákem zvyšuje prestiž. Naopak se projevuje efekt černé ovce. Dětská skupina eliminuje jedince, kteří kazí její pozitivní obraz. Dítě se tak stane obětním beránkem potřeby dokonalosti vlastní skupiny a je obětováno, aby nekazilo její image. (Vágnerová, 2012, 348, 349)

Žáci, kteří nejsou akceptováni svou třídou, se obvykle snaží získat kamarády v jiné skupině vrstevníků. Z hlediska školní výkonnosti však nejde o plnohodnotnou kompenzaci, protože dítě potřebuje podporu spolužáků při každodenním vyučování. Nepřátelský, chladný či přezíravý postoj třídy působí negativně na psychiku dítěte. Zde je důležitá úloha učitele, aby dítě povzbudil a pomohl sblížení přehlíženého dítěte a skupiny. (Čáp, 1993, 288)

Tlak vrstevnické skupiny na dítě ve zmiňovaném období nabývá na síle. Často je motivem k pořizování například nového oblečení, ale také mobilního telefonu. Dříve bylo častým obsahem komunikace mezi dětmi sdělování zážitků z televizního programu či shlédnutého filmu. V současné době jsou obvyklým předmětem dětských rozhovorů zážitky ze zábavy nad elektronickými médii. Děti spolu hovoří o každodenním hraní her na počítači, tabletu či mobilním telefonu. Můžeme vidět skupiny chlapců, kteří si vzájemně předvádějí nové přístroje a zařízení, ukazují si zábavné hry, diskutují o dosažených výsledcích. Děvčata více oproti chlapcům posílají zprávy, více spolu telefonem hovoří, společně poslouchají hudbu ve sluchátkách a často se věnují výzdobě mobilního telefonu a příslušenství.

Sloboda (2011, [on-line]) uvádí, že absence či neznalost elektronických médií může mezi vrstevníky působit spíše problémy, neboť dítě si nemá s dětmi o čem povídat. (Sloboda, 2011, [on-line])

Jak uvádí Jiráček, měl v počátcích mobilní telefon u českých dětí společensky prestižní funkci. V současné době má hodnotu převážně pragmatickou, je považován za samozřejmou součást a nikoliv okázalý prostředek. Stává se běžnou a samozřejmou výbavou, původní statusotvorná role ve skupině je přehlížena a zřejmě ztrácí na síle. (Jiráček, 2011, [on-line])

4.3 Škola a mimoškolní instituce ve vztahu k médiím

Dítě během dne tráví čas ve škole, doma a část volného času může trávit při volnočasových aktivitách pod pedagogickým vedením v různých institucích. Děti mladšího školního věku mohou navštěvovat školní družinu.

4.3.1 Mediální výchova ve škole

Život s masovými médii ve společnosti vyžaduje přípravu. Stále potřebnější součástí výbavy jednotlivce je kompetence, která umožňuje média využívat ke svému prospěchu a současně se bránit jejich případným neblahým dopadům. Pojem mediální gramotnost zahrnuje *„soubor poznatků o médiích a dovedností nakládat s nimi, které tvoří celou vnitřně provázanou oblast základní výbavy moderního člověka. A proto je stále běžnější součástí všeobecného vzdělávání po*

celém světě výchova k životu s médii – mediální výchova.“ (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, 8)

Od školního roku 2006/2007 je mediální výchova zařazena jako průřezové téma do Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV). V rámci kurikulární reformy je zaváděna do školních vzdělávacích programů (ŠVP) jednotlivých základních škol. (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, 11)

Jak uvádí Sloboda (Sloboda, 2011,[on-line]), má mediální výchova ve škole rozvíjet schopnosti a znalosti dětí média užívat, samostatně s nimi tvořit a zároveň vést k zamyšlení nad místem médií ve společnosti a jejich účinky. Tím se zvyšuje mediální gramotnost, tedy schopnost kritického, reflexního, uvědomělého, empatického a sebevědomého užívání médií. Závisí na volbě každé školy, zda se bude médii zabývat v rámci samostatného předmětu, při projektové výuce nebo toto téma nechá prostoupit různými předměty. Nejčastěji jde o český jazyk, informatiku, výtvarnou výchovu aj. (Sloboda, 2011,[on-line])

Dostatečná úroveň mediální gramotnosti, tedy schopnost zapojit se samostatně do mediální komunikace, je v současné době jednou z podmínek socializace jedince do společnosti. Má dvojí podobu. V první řadě se jedná osvojení poznatků a dovedností pro získání analýzy a kritického odstupu k rizikům. V druhé řadě jde o získání poznatků k maximálnímu využití potenciálu médií jako zdroje informací, kvalitní zábavy, aktivního naplnění volného času apod. (Mičienka, Jiráček a kol., 2007, 9)

Mediální gramotnosti vidí Jiráček (2011, [on-line]) v informovanosti o povaze obsahů a služeb nabízených médií a porozumění těmto obsahům a službám, což vede k zlepšení schopnosti ochrany uživatele médií před mediálními obsahy, které mohou být škodlivé či urážlivé. Podstatou efektivního a bezpečného využívání médií je informovaná volba a porozumění těmto obsahům a službám. (Jiráček, 2011, [on-line])

V současnosti patří mediální gramotnost k základním předpokladům aktivního a úplného občanství a zároveň je prostředkem k prevenci a snížení rizik vyloučení ze života společnosti.

4.3.2 Mediální výchova ve školní družině

Školní družina je školské zařízení výchovy pro zájmové vzdělávání, které se řídí školským zákonem a Vyhláškou č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání. Je určena především dětem prvního stupně základní školy.

Rodiče očekávají od školní družiny především sociální funkci, tj. dohled nad svěřenými dětmi v době jejich zaměstnání. Školní družina je ale školské zařízení, které plní zároveň funkci výchovnou, vzdělávací, relaxační, regenerační a kompenzační. (Hájek, 2007, 15)

Činnost školní družiny se uskutečňuje formou pravidelné výchovné, vzdělávací a zájmové činnosti, příležitostnými akcemi a nabídkou spontánních aktivit. Skladbu zaměstnání tvoří rekreačních činnosti, odpočinkové činnosti, zájmové činnosti, sebeobsluha a příprava na vyučování.

Pro mediální výchovu ve školní družině chybí samostatný teoretický podklad určený pro vychovatele. Mediální výchova ve školní družině navazuje na již zmíněnou mediální výchovu na základní škole (podle RVP ZV). Může probíhat formou průřezového tématu, které prostupuje všemi oblastmi výchovy, nebo jako samostatný projekt. Tematické okruhy mediální výchovy zahrnují receptivní činnosti a produktivní činnosti.

Produktivní činnost zahrnuje tvorbu mediálního sdělení či práci v realizačním týmu. Příkladem v prostředí školní družiny mohou být skupinové práce, při kterých vyrábíme plakáty na akce školní družiny nebo pozvánky či přání, vytváříme vlastní dětský časopis, připravujeme vystoupení a koncert pro maminky aj. Receptivní činnost zahrnuje tematické okruhy kritického čtení a vnímání mediálních sdělení, interpretaci vztahu mediálního sdělení a reality, stavbu mediálního sdělení, vnímání autora mediálních sdělení a nakonec fungování a vliv médií ve společnosti. (RVP ZV, 2013, [on-line])

Příkladem ve školní družině mohou být tyto činnosti ve vztahu k médiím tištěným i elektronickým, vybrané z jednotlivých oblastí:

- pracujeme s dětskými časopisy (Pusík, Mateřídouška);

- čteme a prohlížíme si knihy, dramatizujeme, děláme výstavky knih, vyhledáváme v encyklopediích, navštěvujeme městskou knihovnu;
- posloucháme na CD a DVD dětské písně, opakujeme říkadla;
- vybíráme vhodné filmy; organizujeme vystoupení dětí
- využíváme interaktivní tabule;
- navštěvujeme počítačovou učebnu;
- navštěvujeme výstavy atd.

Vychovatelé mají různé názory na současnou problematiku přenosných médií u dětí, která se projevuje v chování dětí ve školní družině. Zejména po oslavách narozenin nebo Vánoc děti přinášejí nové přenosné tablety a telefony, se kterými se rády chlubí ostatním a předvádějí jejich zábavné funkce. Objevují se názory vychovatelů, kteří prosazují absolutní zákaz těchto elektronických hraček ve družině.

Podle mého názoru, by mohlo znamenat toto opatření vzhledem k povaze a atraktivitě mobilního telefonu projevy negativního chování spojené s lhaním a podváděním. Některé děti by měly tendence se tajně shlukovat za účelem zábavy s mobilním telefonem na odlehlých místech (např. na toaletách, venku za křovím).

Dětem je doporučeno vnitřním řádem školní družiny omezit přinášení cenných věcí do školní družiny. Využívání zábavných funkcí mobilního telefonu ve družině i hovory dětí jsou omezeny pokyny vychovatele a vnitřním řádem. Dítě si například dovolí vychovatelky, zda si může zatelefonovat rodičům apod. Mobilní telefon mají děti často uklizený v aktovce či v zamčené šatní skřínce.

Většinu času děti tráví ve školní družině jinými aktivitami. Náplní výchovné práce je psychohygiena, organizace dne a smysluplné trávení volného času. Je zde vhodný citlivý přístup vychovatele a respektování individuality každého dítěte. Zábavné funkce telefonu nahradit atraktivitou nabídky aktivit pro děti ve družině.

Pravidla chování dětí ve školní družině jsou jasně stanovena vnitřním řádem školní družiny. Rodiče dětí jsou s pravidly seznamováni před nástupem dítěte do družiny na společné schůzce rodičů, učitele a vychovatele. Děti jsou seznámeny s pravidly chování na počátku školního roku a dále jim jsou připomínána podle potřeby i průběžně vychovatelkami.

5. Výzkumné šetření

5.1 Stanovení cíle a výzkumných otázek

Cílem výzkumu je zjistit, jakou úlohu hraje mobilní telefon v životě dítěte mladšího školního věku, způsoby užívání mobilního telefonu dětmi mladšího školního věku, význam mobilního telefonu ve vrstevnické skupině a problematiku regulace ze strany rodiny a školy. Výsledky mohou být použity pro další zpracování tohoto tématu.

Výzkumné otázky vycházejí z oblasti zkoumání. Znění výzkumných otázek je následující:

- K čemu používají děti mladšího školního věku mobilní telefon?
- Jakou úlohu má mobilní telefon ve vrstevnické skupině?
- Jak je užívání mobilního telefonu regulováno v rodině a ve škole?

5.2 Charakteristika použité metody

Metodou výzkumu dané oblasti byla zvolena kvalitativní metodologie, která se provádí pomocí delšího a intenzivnějšího kontaktu s terénem či situací jedince. Situace obvykle reflektuje každodennost jedince. Výzkumník se tak snaží získat integrovaný pohled na předmět bádání, kontextovou logiku a pravidla fungující v dané oblasti. Na jedné straně se snaží izolovat témata, projevy a data, která však obvykle ponechá co nejdéle v kontextu ostatních dat. Hlavním úkolem je objasnění určitých způsobů jednání a chování lidí v daném prostředí či situaci, pochopení a způsoby organizace všednodenních aktivit. Data výzkumník induktivně analyzuje a interpretuje, vytváří popis na základě pochopení významů zaznamenaných dění. (Hendl, 2005)

5.3 Získání dat a postup práce

Pro sběr dat byla použita kvalitativní metoda rozhovoru pomocí návodu. Návod v tomto smyslu znamenal seznam témat, která byla v rozhovoru důležitá probrat. Pořadí otázek nebylo v tomto případě důležité, panovala zde značná volnost a formulaci jsem přizpůsobovala situaci. V případě potřeby jsem se doptávala

na podrobnosti. Tímto způsobem byla zajištěna strukturovanost získaných dat pro snadnější srovnávání. Takový rozhovor umožňuje dotazovanému uplatnit více vlastních zkušeností a tazateli co nejvýhodněji využít čas k rozhovoru.

Některé děti jsem oslovila v době mimo vyučování při čekání na odpolední kroužek, kdy se s kamarády bavily hraním her na tabletu nebo mobilním telefonem. Domluvila jsem si s nimi schůzku a rozhovor natáčela v kabinetě na diktafon. V pěti případech jsem rozhovor uskutečnila při návštěvě rodičů přímo u dětí doma. Všichni oslovení žáci moji osobu tazatele znali. Většina dětí v minulých letech navštěvovala školní družinu, kde pracuji jako vychovatelka. Setkáváme se i nadále při společných akcích školy (výlety).

Na začátku každého rozhovoru byly děti seznámeny s účelem rozhovoru a ujistěny o anonymitě zpracování jejich odpovědí. Následovalo navození důvěrné a bezpečné atmosféry pro rozhovor. Na úvod našeho rozhovoru jsem se zeptala, zda děti používají mobilní telefon a zda se můžu zeptat na několik otázek o telefonu pro výzkum do školy, kterou navštěvují.

Rozhovor, který následoval, směřoval k jednotlivým tématům podle předem připravených návodných otázek. Pokud se dotazované děti nedostaly ke všem oblastem, bylo třeba se doptat. Během vyprávění děti odbočovaly k dalším tématům týkajících se her a počítačů, pak bylo třeba se vhodnými otázkami vrátit zpět k danému tématu.

Pro záznam odpovědí jsem používala diktafon a tužkou jsem si dělala jen drobné poznámky. Rozhovory byly nahrávány na diktafon nebo byly důležité okamžiky zaznamenávány na papír. V jednom případě byl diktafon rušivým elementem, tak jsem ho vypnula. Přepis rozhovorů nebyl prováděn doslovně, protože se jednalo o snahu zachytit z nahrávky důležité údaje a ty se pokusit shrnout do odpovídající formy. Vynechány byly informace, které se netýkaly tématu. Současně se jednalo o zachycení doslovných citací.

Pro zpracování dat a interpretaci získaných poznatků z rozhovorů byla použita metoda obsahové analýzy. V tomto případě se neusiluje o zachycení četnosti jevů, ale o získání všech podstatných informací týkajících se užívání mobilního telefonu dětmi mladšího školního věku. Přepis rozhovorů jsem podrobila analýze,

kde jsem hledala společná témata. Pro lepší přehlednost jsem výsledky šetření rozdělila do čtyř kapitol. Metoda analýzy byla využita především v souvislosti s potřebou odhalení sociálního jevu, poznatků a souvislostí mezi jednotlivými částmi.

Šetření probíhalo s informovaným souhlasem rodičů a na vybrané škole se souhlasem ředitele školy.

5.4 Popis a charakteristika výzkumného vzorku

Pro výběr výzkumného vzorku byl zvolen záměrný výběr. Výzkumu se zúčastnilo celkem 12 respondentů ve věku 10 let zejména ze čtvrtých tříd na vybrané škole ZŠ Sezemice nedaleko města Pardubice. Polovinu dotazovaných respondentů tvořili chlapci a polovinu dívky. V úplné rodině žije osm dětí, dvě děti bydlí po rozvodu s jedním z rodičů a navštěvují svého druhého rodiče, jeden žák bydlí v rodině nesezdaných rodičů, jedno dítě žije s prarodiči. Dvě děti nemají žádného sourozence, osm dětí má jednoho sourozence a dvě děti vlastní ještě dva sourozence. Pořadí narozených dětí je první nebo druhé. Děti bydlí ve městě Sezemice nebo do zdejší školy dojíždějí z okolních vesnic autobusem nebo autem. Z dotazovaných dvanácti dětí jeden žák nevlastní mobilní telefon. Všechny děti navštěvují pestrou škálu volnočasových aktivit. Anonymita respondentů je zajištěna změnou křestních jmen.

Kritériem pro výběr byli žáci mladšího školního věku ve věku 10 let. To znamená, žáci, jejichž věk tvoří horní hranici období mladšího školního věku. Tyto děti jsou schopny vlastní introspekce, srozumitelného vyjadřování a mají již zkušenosti, o které se mohou podělit. Polovinu dotazovaných respondentů tvořili chlapci a polovinu dívky. Celkem bylo osloveno 12 dětí. Původní záměr zamýšlel vyšší počet respondentů, ale po té, co se v rozhovorech objevovaly opakující se neměnné poznatky, byl výběr respondentů zastaven.

Podrobný přehled o respondentech je uveden v následující tabulce.

Tabulka 1 - Popis výzkumného vzorku z hlediska pohlaví, počtu sourozenců, pořadí narození a typu rodiny

Respondent	Pohlaví	Počet sourozenců	Pořadí narození	Typ rodiny
Hanka	D	1	1.	úplná
Kačenka	D	0	1.	rozvedená
Kája	D	1	2.	úplná
Michalka	D	1	2.	úplná
Monika	D	1	2.	úplná
Natálka	D	1	1.	úplná
Filip	CH	1	2.	úplná
Jakub	CH	0	1.	žije s prarodiči
Ondra	CH	2	2.	úplná
Jáchym	CH	1	2.	úplná
Matyáš	CH	2	1.	neúplná
Radim	CH	1	2.	rozvedená

Tabulka 2 - Popis výzkumného vzorku z hlediska bydliště, dopravy do školy, vlastnictví mobilu a volnočasových aktivit

Respondent	Vesnice - město	Doprava do školy	Vlastnictví mobilního telefonu	Počet volnočasových aktivit (kroužků)
Hanka	D	pěšky	ano	5
Kačenka	V	autobus	ano	4
Kája	V	autobus	ano	4
Michalka	V	autobus	ano	3
Monika	M	pěšky	ano	3
Natálka	M	pěšky	ano	1
Filip	V	autobus	ano	3
Jakub	M	pěšky	ano	1
Ondra	V	autobus	ano	3
Jáchym	M	pěšky	ano	1
Matyáš	V	auto	ne	5
Radim	V	autobus	ano	4

5.5 Výsledky výzkumného šetření

Přepis rozhovorů jsem podrobila analýze, kde jsem hledala společná témata. Pro lepší přehlednost jsou výsledky šetření rozděleny do čtyř kapitol. První kapitola se zabývá výzkumem užívání mobilního telefonu dětmi ve věku deset let, druhá kapitola se věnuje úloze mobilního telefonu ve vrstevnické skupině, třetí kapitola zachycuje odpovědi ohledně rodičovské kontroly užívání telefonu a poslední kapitola popisuje odpovědi o regulaci užívání mobilního telefonu ze strany školy.

5.5.1 Užívání mobilního telefonu dětmi ve věku 10 let

Děti ve věku deset let uvedly k otázce vlastnictví, získání a každodenního užívání chytrého mobilního telefonu toto. Většina z dotazovaných dětí vlastní chytrý mobilní telefon. Nový přístroj děti získaly často o Vánocích nebo k narozeninám, protože se chtěly vyrovnat svým kamarádům, napodobit rodiče či vznikla potřeba rodičů dítě kontrolovat.

Zajímavé je zjištění, že děti vlastnily telefon již dříve. Výjimečně někteří respondenti dokonce již v mateřské škole, ale většina až během školní docházky. V mladším věku děti často zdědily telefonní přístroj po rodiči, prarodiči či starším sourozenci, kteří si zakoupili model novější. Tak jsou desetileté děti v současné době vlastníky (uživatelé) již v pořadí několikátého telefonu, většinou druhého nebo třetího. Pouze jediný hoch uvedl, že telefon nemá a nepotřebuje.

„Mobil mám od té doby, co jezdím domů sama autobusem, asi od třetí třídy. Nosím ho do školy každý den, ale ven s kamarády ne. Mám druhý telefon. První mi dal tatka, tenhle je po mamce.“ (Kačenka)

„Mám teď nový dotykový telefon, dostala jsem ho o Vánocích pod stromeček. Předtím jsem měla mobil po mamce, předtím po tetě Pavlíně, ale první jsem už měla ve školce od babičky.“ (Kája)

„Už mám třetí mobil, protože první jsem ztratil, druhý jsem rozbil, teď mám třetí. První jsem dostal asi ve třetí třídě po starším bratrovi. Ten má teď suprovější dotykáč, ale já mám dotykovej od táty pod stromeček.“ (Radim)

„První mobil jsem měl od dědy ve školce, on si koupil nový. Pak si koupil nový mobil tatka, tak jsem dostal jeho. Potom si koupila nový mobil mamka, ale já mám teď dotykový po sestře, ta je v devítce a má nový dotykáč.“ (Jáchym)

„Mobil dosud nemám a nepotřebuju. Zajímají mě jiné věci. Mám rád přírodu, pěstuju masožravé rostliny a spoustu zvířat. Hry můžu hrát na počítači.“ (Matyáš)

K pravidelnému užívání mobilního telefonu se podle výpovědí děti uchylují zejména z důvodů rodičovské kontroly nad bezpečnou dopravou do školy, ze školy a na volnočasové aktivity. Rodiče očekávají, že se jim dítě ohlásí, když dorazí v pořádku na předem stanovené místo v naplánovaném čase. Děti uvádějí v době odloučení větší možnost zavolání rodiči o radu, informaci nebo sdělení bezprostředního pocitu a možnost nouzové komunikace. Nelze opomenout fakt, že jsou děti, které ani v deseti letech do školy mobilní telefon nenosí. Ty říkají, že ho nepotřebují a doma si zahrají na lepším tabletu či rodičovském počítači. Svůj volný čas prý tráví jinak. Telefon upevňuje pocit bezpečí, vztahy mezi jednotlivými členy, informovanost rodičů a posiluje kohezi rodiny.

“Mobil nosím do školy u sebe každý den, protože jezdím ze školy autobusem asi od třetí třídy. Když mamka není doma, tak jí zavolám, že už jsem dorazila. Odpoledne jedu sama na piáno, tak mamce zavolám, že jsem dorazila. Pak po hodině klavíru ještě volám znovu, než vyjdu k autobusu, že vyrážím na cestu domů, aby mamka věděla, že jsem na cestě.“ (Kája)

„Letos jezdím sám domů autobusem ze školy a odpoledne sám na plavání. Mamka je v práci, tak jí volám, že jsem dorazil domů nebo kdyby mi ujel autobus. Tak by mi řekla, jestli mám počkat na zastávce. Kterým autobusem mám jet (ze které zastávky) nebo kde mě vyzvedne.“ (Radim)

„Mobil mám u sebe, protože jezdím domů autobusem. Kdyby nejel, tak abych mohla zavolat tatkově nebo mamce. Ale někdy se mamka zlobí, že se mi nemůže dovolat, protože ho mám vybitý nebo ho zapomenou doma.“ (Michalka)

„...do školy mobil nenosím. Doma mám, ale ani ho moc nepoužívám, určitě bych ho ztratil. Do školy a ze školy jdu s klukama, na fotbal to mám kousek, a tak ho vlastně nepotřebuju. Doma je starší bratr a děda bydlí vedle.“ (Ondra)

Děti zmiňovaly, že individuální zábava na mobilním telefonu se uskutečňuje především při krácení dlouhé chvíle v automobilu, v hromadných dopravních prostředcích, cestou ze školy nebo večer po splnění povinností. Převažuje poslech hudby, vyhledávání na internetu, hraní her nebo zdobení telefonu. Večer doma dávají děti přednost hraní her na počítači, tabletu nebo na rodičovském zábavnějším mobilním telefonu.

„Sama si v autobusu cestou domů někdy nasadím sluchátka a poslouchám písničky. Někdy taky poslouchám písne v pokojíčku nebo si telefon zdobím polepkami. Můžu hrát hry, ale víc hraju na mobilech rodičů, na počítači nebo na mém tabletu.“ (Kája)

„Cestou v autobuse někdy poslouchám písničky nebo prohlížím obrázky v mobilu. Doma si fotím naše tři koťata nebo natáčím na video, jak se škádlí, honí se se psem nebo šplhají po stromech. V pokoji si mobil zdobím různými samolepkami. Mám ráda koťata. Taky mám kočku i na přívěsku a na pouzdru od mobilu. Doma si pouštím hry na lepším mobilu taťky nebo na mém tabletu, taky na společném počítači, ale to se střídáme se sestrou.“ (Michalka)

„Třeba si na telefonu vyhledávám a prohlížím mapy nebo používám navigaci. Naučil mě to táta.“ (Ondra)

„Někdy si na youtubku vyhledávám novinky z hudby, filmu nebo hry, které ještě nevyšly. Mám rád Simpsonovi.“ (Filip)

Odpovědi týkající se komunikace mezi jednotlivými členy rodiny se velmi různily. Poukazují na skutečnost, že některé děti během dne rodičům nevolají vůbec. Ostatní děti, které hlásí rodiči svoji polohu, například třikrát denně hovoří telefonem s jedním z rodičů (viz výše). SMS zprávy děti ve vztahu k rodičům téměř nepoužívají. Podle výpovědí je volání rychlejší. Děti shodně uvádějí, že telefonem své starší sourozence nekontaktují, ale rády od nich dostávají MMS nebo využívají pomoc při stahování a ukládání do telefonu. Sourozenci mladší deseti let zřejmě nenosí pravidelně telefon. Prarodičům děti volají nebo pošlou SMS jen ojediněle. Někdy zavolají prarodiče dětem.

„Někdy mi domů volá tatka, že se máme chystat, že už je na cestě a odveze nás na taneční kroužek...Starší sestře nevolám.“ (Hanka)

„Občas zavolám babičce a dědovi, jestli můžu přijet na návštěvu. Někdy jim pošlu SMS, třeba k svátku. Někdy zase pošlou SMS oni mně. Se starším bráchou si nevoláme ani nepíšeme. Ale občas mi stáhne do telefonu novou písničku nebo hru.“ (Jáchym)

„Taky mi někdy zavolá babička nebo děda. Ptají se, jak se mám, co jsem dělal o víkendu, co nového ve škole a kdy přijedu. Moc jim nevolám, spíš mamka ze svého mobilu. Starší bratr mi pomohl stáhnout do mobilu nějaké hry, ale spolu si nevoláme.“ (Monika)

Za hodnotný mobilní telefon považovaly děti dotykový telefon (ovládá se prsty dotykem obrazovky) a výkonnější zábavnější mobilní telefony svých rodičů. Hoši uváděli nerozbitný telefon, ale zároveň tablet pro lepší hry. Většina dotazovaných dětí netouží po lepším modelu, je spokojena se svým dotykovým telefonem a vyjadřuje obavy ze ztráty či rozbití příliš drahého přístroje.

„Všichni dnes chtěj dotykáč. Já bych potřeboval nerozbitný mobil, ale na hry radši tablet. Doma hraju někdy na mobilu rodičů. Jsem spokojený se svým dotykovým telefonem, dražší je zbytečný, protože bych ho někde ztratil nebo rozbil.“ (Jáchym)

„Mám dotykáč a lepší hry hraju na tatkově mobilu nebo na tabletu. Už jsem jeden mobil ztratil. Můj kámoš Kryštof už dva rozbil.“ (Filip)

„Kamarádka zapomněla mobil na umyvadle a už ho nenašla.“ (Hanka)

5.5.2 Úloha mobilního telefonu ve vrstevnické skupině

Úloha mobilního telefonu ve vrstevnické skupině je spíše praktická a zábavná, statusová role se vytrácí. Zajímavě se rozcházel popis dětí rozsahu komunikace s vrstevníky přes telefon. Děvčata uváděla, že z domova telefonují svým kamarádkám ohledně domácí přípravy do školy, domlouvání si společných návštěv nebo povídání si *jen tak*, také posílají SMS a MMS zprávy a obrázky jen pro zábavu. Hoši naopak vyprávěli, že před telefonními hovory dávají přednost komunikaci tváří

v tvář. S kamarády se domlouvají přímo venku. Pro úkol ke kamarádovi ze sousedství si dojdou. Psaní zpráv se chlapcům jeví zdouhavé.

„Spolužačkám někdy volám kvůli domácímu úkolu nebo abysme se domluvily na tom projektu do školy... O prázdninách si domlouváme telefonem návštěvu. Někdy si posíláme zprávy nebo veselé obrázky. Někdy si povídáme jen tak.“ (Kája)

„Telefon moc nepoužívám, s kamarády se domlouvám přímo.“ (Jakub)

„Kamarádům nevolám, když zapomenu úkol, mamka řekne, že si mám za kamarádem dojít. Zprávy moc neposílám, jsem moc líný je psát. Když jdu s klukama ven hrát fotbal, tak si ho s sebou ani neberu, protože bych ho ztratil nebo rozbil.“ (Radim)

„Někdy zapomenu, co máme za úkol nebo potřebuju poradit, tak zavolám Klárce nebo Hance. Ale jen v nutných případech, aby to nebylo moc drahé. Občas dostanu od kámošek legrační MMSku nebo textovku (SMS). Většinu si ale domlouváme přímo ve škole, anebo si zavolají naše mamky. No třeba oslavy narozenin, odvoz z tancování nebo návštěvy kamarádek.“ (Michalka)

Komunikace s vrstevníky tváří v tvář nad mobilním telefonem je podle výpovědí dětí pestrá. Opět se lišily genderově odpovědi skupiny děvčat od skupiny chlapců. Shodně vypovídají obě skupiny, že telefon využívají především k ukrácení dlouhé chvíle.

Děvčata si ve volných chvílích, nejčastěji po vyučování při čekání na kroužky nebo na autobus (někdy o přestávce), prohlížejí nové obrázky a vtipné zprávy, pouštějí si vzájemně nové melodie a písničky, které si také přeposílají prostřednictvím aplikace bluetooth. Někdy dokonce tancují. Dívky si navzájem ukazují nová zdobení telefonu, která doma vytvářejí pomocí třpytek, lakem nebo zakoupenými přívěsky. Některá děvčata již se zdobením lakem a třpytkami přestala a telefon udržují čistý (nápodoba rodičů). Všichni si vzájemně předvádějí nové modely telefonů a mají přehled o aplikacích v telefonu svých spolužáků ve třídě.

„...cestou do školy s kámoškama někdy posloucháme písničky nebo si prohlížíme nové obrázky a legrační zprávy. Pouštíme si nové melodie a písničky. Někdy si je přeposíláme přes bluetoot. Ukazujeme si zdobení na mobilu. Já měla

srdíčka a růžové třpytky, ale už jsem je sundala... Holky nosí přívěsky, figurky a zvířátka. Na přívěsku teď letí kostry a Monster High. Taky si ukazujeme nové telefony a pouzdra.“ (Monika)

„Když čekáme s holkama odpoledne na kroužek, tak si někdy pouštíme muziku a tancujeme.“ (Kája)

„Kamarádky mají vyzdobený telefon různýma polepkama, srdíčky, třpytkama nebo taky lakem na nehty. Já mám ráda kočky. Ale lak už jsem smyla, protože se mamka zlobila. Klárka má na všem obrázky koně a Míša miluje kreslené seriály, tak nosí na ozdobu postavičky z filmu...Máme taky pouzdra s různými obrázky. Když má někdo nový telefon, tak nám ukazuje, co všechno umí. Nejlepší má Tomáš a z holek má teď nový ve třídě Klárka.“ (Hanka)

Hoši ve volných chvílích vytvářejí malé skupinky, kde si předvádějí dokonalost technických vymožeností a baví se. Ukazují si také legrační obrazové zprávy a videa, pouštějí si oblíbenou muziku. Nejvíce času ale tráví hraním her. Nové hry v telefonech si vzájemně předvádějí. Jeden člen skupiny hraje hru a ostatní přihlížejí. Častěji ale používají ke hrám tablet. Z dotazovaných dětí si nosí do školy tablet pravidelně dva hoši. Ostatní děti jsou také vlastníky tabletu nebo jej sdílejí doma. Do školy jej nenosí. Hry na tabletu, na počítači nebo na mobilním telefonu mohou být důvodem vzájemných návštěv mezi chlapci.

„Cestou do školy si ukazujeme nové hry v mobilu nebo videa. Taky si někdy pouštíme muziku, když se nám líbí, tak si ji přepošleme. Někdy se s kamarády navštěvujeme a hrajeme hry na tabletu nebo na počítači.“ (Jáchym)

„Když čekáme odpoledne na kroužek, tak hraju hry, co mám v mobilu, s kámošema (kamarádi přihlížejí). Ale radši si nosím na hry tablet.“ (Radim)

„... Kryštof má taky nejlepší model a značku mobilu ze všech kluků. Už několik mobilů ztratil a rozbil. Rodiče mu koupí nový. Odpoledne k němu někdy chodíme hrát hry na tablet nebo na počítač. Například na tabletu vybudujeme město. Pak můžeme útočit na různé hráče a protivníky, dobíjet jiné město, ničit hrady a tak.“ (Jakub)

K problematice kyberšikany a obtěžování telefonem děti vypovídaly zatím bez závažnějších zkušeností.

V médiích se objevují zmínky v souvislosti s užíváním mobilního telefonu a kamery či fotoaparátu u dospívajících dětí. Zajímalo mě, zda se děti v mladším školním věku setkaly s kyberšikanou. Zároveň jsem ale nechtěla podávat návod, proto jsem se zeptala nepřímo: „Obtěžoval tě někdy někdo mobilní telefonem? Co si fotíte a natáčíte?“ Odpovědi dětí se shodovaly, že fotografování i videonahrávání občas používají. Děti se natáčejí vzájemně ve skupinkách na přání aktéra, který tančí, dělá obličej nebo jiné hlouposti. Kdyby se natáčení někomu nelíbilo, děti se shodují, že by se obrátily na paní učitelku nebo na rodiče (jako autoritu a zdroj bezpečí). Některé děti se setkaly s nepříjemným hlasitým rozhovorem či vyzváněním v dopravním prostředku nebo s obtěžujícím hlasitým pouštěním hudby, tzv. projevy netikety. Závažnější projevy kyberšikany se ve výpovědích dětí zřejmě vzhledem k věku neobjevily. S drobnými prohřešky svých spolužáků se obrací s důvěrou na své učitele.

„Minule Radim pustil nahlas písničku od Kabátů a nechtěl to zeslabit nebo dát do sluchátek. Nám holkám to vadilo, tak jsme se zlobily, až to vypnul.“ (Natálka)

„V autobuse zvonil jedné paní mobil strašně hlasitě a pak ještě paní do telefonu křičela, že to slyšel celý autobus... S holkama se někdy venku natáčíme, třeba jedna dělá blbosti a chce natočit, anebo jak tančíme.“ (Kája)

„Kluci se občas venku mezi sebou fotí nebo točí hlouposti jen tak. Třeba Kryštof dělá legrační obličej a chce, aby ho kluci točili. Minule natáčeli venku pavouka. Zatím to nikomu nevadilo.“ (Filip)

„Spolužák Jára mě ráno před školou chtěl fotit a já jsem nechtěla. Tak jsem ho začala honit. Ve třídě jsem to řekla paní učitelce a ta Járovi vysvětlila, že mě fotit nesmí, když se mě nezeptal a já nesouhlasila.“ (Kačenka)

„Občas točím na video zvířata nebo kamarády, kteří to chtějí a nevadí jim to. Kdyby natáčel někdo cizí mě, tak to řeknu paní učitelce. Ta by mu domluvila.“ (Jakub)

5.5.3 Rodičovská kontrola užívání mobilního telefonu

Z výpovědí vyplývá, že pravidla mají děti s rodiči předem dohodnutá a chápou je přirozeně a zodpovědně. Při odpovědi na otázku, jaká mají děti stanovená pravidla pro užívání mobilního telefonu, se všichni respondenti odmlčeli. První odpověď byla u všech stejná, nezvedat cizí čísla, pak následoval pokyn neztratit, nerozbít a uklízet si telefon. Děti vnímaly ostatní chování s telefonem jako přirozenou věc a součást každodenního života, toto je zřejmě spojeno s napodobováním rodičovských vzorů.

„... nezvedat cizí čísla, neválet telefon v pokoji na zemi a uklízet si ho, aby se nerozbil...“

Regulace užívání mobilního telefonu ze strany rodičů probíhá v několika směrech. Limitace zahrnuje vynaložené finance, omezení okruhu osob pro komunikaci a čas strávený hraním. Zábavnou formou mohou rodiče kontrolovat nezávadnost obsahu v telefonu dítěte.

Odpovědi dětí se lišily k otázce rodičovské regulace financí vynaložených za hovory, odesílání textových zpráv a stahování z internetu. Některé děti se mohou připojovat na síť neomezeně, naopak někteří rodiče učí děti šetřit a volí méně nákladné cesty. Tyto děti hospodaří s kreditem (např. 200 Kč), proto při volání rodiče často jen prozvoní a on zavolá zpět. Zprávy SMS příliš nepoužívají. Hry online hrají teprve doma na počítači. Jiná skupina dětí nevnímá omezení tarifem, proto komunikuje se spolužáky např. přes Viber, který si stáhly do telefonu. K rozesílání zpráv využívají uložené skupiny kamarádů. Občas si z domova vzájemně telefonují. Připojení k internetu z telefonu je pouze otázkou dostupné bezdrátové aplikace (wifi). V telefonu mají stažené kromě množství oblíbených her, které často střídají, také jiné zábavné funkce, např. pro manipulaci s fotografiemi.

„Mamka mi kupuje kredit (asi 200 Kč). Když mi dojde, tak mi ho dobije, abych mohla kdykoliv volat. Někdy mamku prozvoním a ona mi zavolá zpátky, abych si zbytečně nečerpala kredit. Kamarádkám moc nevolám, je to drahé, jen nutné věci do školy. Někdy posílám SMS, ale moc ne. Na internet z mobilu nechodím, stojí to moc peněz. Hry hraju pak večer doma na počítači.“ (Kačenka)

„Můžu volat kdykoli a jak dlouho chci. Taky si stahuju různé vtipy.“ (Kája)

„Mám novej dotykáč a posíláme si s ostatníma MMSky a SMSky. Hlavně naše skupina Němí hroši (ve třídě). Kluci občas pošlou něco sprostýho, ale my to nečtem...“ (Michalka)

„Nevím, kolik za mě rodiče platí. SMSky moc nepíšu, radši zavolám, to je rychlejší. Rád se připojuju na internet.“ (Ondra)

Jelikož se jedná o komunikační zařízení, rodiče dovolují dětem komunikovat pouze se známými osobami. Všechny děti uváděly, že mají rodiči zakázáno přijmout hovor z neznámého telefonního čísla a osoby povolené pro volání mají umístěné v telefonním seznamu v telefonu. Některé děti zmiňovaly maximum 10 telefonních čísel, jiné děti například 35 jmen v telefonním seznamu, který tvořily především rodiče, kamarádi a sourozenci.

„Nesmím zvedat cizí telefonní čísla, a tak mám proto mobil občas o víkendu vypnutý, když jsou naši (rodiče) doma...celkem mám v seznamu asi 30 jmen.“ (Kája)

„...cizí telefonní číslo (hovor) típnu a nezvedám. Volat můžu všem lidem, které mám v seznamu v mobilu. Jiná čísla nevolám.“ (Filip)

Jak rodiče limitují čas strávený hraním her na telefonu, děti popisovaly podobně. Nejvíce si dlouhou chvíli děti krátí činnostmi s telefonem cestou ze školy, v dopravním prostředku cestou do školy a při čekání na volnočasové aktivity, méně pak při čekání na autobusové zastávce. Limitovat čas her na mobilním telefonu mohou rodiče pouze v prostředí domova nebo absolutním zákazem.

„...mám tu i hry, ale raději hraju na tabletu. Nebo se doma večer střídáme s bratrem na počítači, každý půl hodiny. Někdy si půjčím tatkův telefon, má tam bezva hry.“ (Ondra)

„Občas mám zákaz na tablet, na počítač i hry na mobilu. Musím se jít učit nebo hrát na klavír.“ (Kája)

Obsahy telefonů podle odpovědí dětí zná většina rodičů, neboť se s dětmi často doma baví nad humornými fotografiemi, klipy či doručenými zprávami. Rodiče tak získávají zábavnou formou přehled o obsazích v mobilním telefonu svých dětí. Zacházení rodičů se svým mobilním telefonem je dětem dobrým příkladem.

Nejen sourozenci, ale i rodiče a celá rodina se baví večer vzájemným ukazováním novinek v telefonu, které jim posílají přátelé. Také po našem rozhovoru se některé děti s radostí pochlubily veselým obrázkem, klipem, vtipem či fotografií s motivem zvířat, rodinných příslušníků v legrační póze, nejbližších kamarádů a přírody. Natočená videa byla nekvalitní, často rozmazaná nebo jen útržky (např. tancující kamarádka). Děti vyprávěly, že hry a muziku jim do telefonu často nahrávají starší sourozenci, protože to samy nedovedou. Průměrný počet her v telefonu byl kolem tří a přibližně čtyři písničky. Stejně se chlubí svými novinkami v mobilu i doma rodičům. Tak mají rodiče přehled o obsazích v telefonu. Výjimkou byl Radim, který si vzpomněl, že současné hry v telefonu mamka asi ještě neviděla. Ostatní hoši uváděli, že hry v mobilu často nemění.

„Starší bratr mi pomohl stáhnout do mobilu nějaké hry. Mám teď čtyři. Občas hraju hry na jeho mobilu nebo tabletu. Doma si někdy ukazujeme legrační fotografie, videoklipy nebo co nového mi poslali kámoši a zábavné novinky v bratrově mobilu. Mamka asi ještě neviděla moje nové hry v telefonu.“ (Radim)

„Sestra mi stáhla nějaké písničky do mobilu, občas mi pošle pěknou MMS nebo SMSku. Někdy spolu posloucháme písničky nebo na ně tancujeme. Smějeme se spolu pubertálním novinkám v jejím mobilu. Někdy večer zase taťka s mamkou ukazují nám svoje legrační MMS a klipy od svých přátel. Je to zábava... Rodiče vědí vše o mém mobilu.“ (Michalka)

„Se starším bratrem si moc nevoláme ani nepíšeme. Ale občas mi stáhne do telefonu nějaký písničky, vtipy, klipy nebo hry. Doma někdy ukazuju rodičům fotky, směšný videa nebo hry. Večer u táboráku čtu rodině stažené vtipy a všichni se smějeme. Taky si večer říkáme, kdo mi volal. Mamka ví, jaký písničky poslouchám a jaký hry mám v mobilu.“ (Kája)

5.5.4 Regulace užívání mobilního telefonu ze strany školy

K otázce využívání mobilního telefonu při vyučování ve škole se děti vyslovovaly shodně, že při klasické výuce telefon ve škole nepoužívají. Technickým prostředkem kontroly je ve škole on-line připojení chráněné heslem, proto zde prakticky připojení pro děti mobilním telefonem není možné.

Děti se vyjadřovaly podobně k problematice třídních pravidel a vyrušování při výuce. Podle pravidel má být telefon během výuky vypnutý nebo přepnutý na tichý chod. Při opomenutí ze strany dítěte paní učitelka dítě pokárá nebo napomene. Ve výpovědi dvě děti přiznaly, že se výjimečně najde občas žáček, který pod lavicí telefon zapne a nedává pozor. („*Pavel měl telefon nový, on je hyperaktivní a občas zlobí.*“). V takovém případě podle dětí paní učitelka požaduje vypnutí telefonu a odložení na katedru učitele do konce hodiny. Po skončení hodiny žákovi znovu vysvětlí pravidla, problematiku vyrušování při výuce a požaduje jejich dodržování. Potom si provinilec vypnutý telefon uloží do aktovky. Teprve při opakovaném porušování pravidel a nedodržování školního řádu paní učitelka informuje rodiče písemně v žákovské knížce nebo přes e-mail. Požaduje jejich spolupráci na výchově dítěte. Výsledkem může být například, že neposedné dítě vypne telefon před vyučováním a může jej zapnout až po skončení vyučování, jinak mu bude rodiči odebrán a nebude jej do školy nosit. Zdá se, že je zde důležitá spolupráce školy a rodiny, dobré vztahy mezi učitelem a rodiči. Některé děti si již vybudovaly návyk a s dodržováním pravidel nemají problém, ale některé děti si teprve zvykají a potřebují více času, kontrolu a podporu ze strany dospělých.

„*Při vyučování mám mobil vypnutý v aktovce. Ani si na něj nevzpomenu. Zapínám ho, až když jdeme s holkama ze školy.*“ (Kája)

„*...když někomu při hodině mobil zapípá nebo zazvoní, tak ho paní učitelka napomene. Někdy je to i víckrát během dne. Jinak nic.*“ (Monika)

„*Na hodinu (vyučovací) musíme mít mobil vypnutý. Já ho mám v aktovce. Když někdo zapomene, paní učitelka ho napomene, taky mu může sebrat fazolku (bod v třídní soutěži) a to nikdo nechce.*“ (Natálka)

„*...někdy při hodině mobil někomu pípne nebo přijde SMSka a tak... Minule Miše zvonil, protože volala mamka a ona ho zapomněla vypnout. To se paní učitelka zlobila. Když telefon zapomeneme vypnout nebo nedáme tichý chod, taky můžeme dostat poznámku od paní učitelky.*“ (Jáchym)

„*...Pavel měl minule průšvih. On je hyperaktivní a paní učitelku občas zlobí. Konečně mu rodiče dovolili nosit do školy telefon, on to nevydržel a zapnul si ho pod lavicí. Když to paní učitelka zjistila, musel ho odevzdat na stůl. Po hodině si ho*

zavolala a měli spolu promluvu... Pak si schoval telefon do aktovky a už ho nevytahoval.“ (Michalka)

K problematice možnosti používání telefonu v době přestávek se výpovědi dětí shodovaly v tom, že o přestávce není zakázáno používat telefon. Dítě může zavolat rodičům a informovat je například o čerstvě obdržené známce z češtiny. Chlapci o přestávkách na telefonech někdy hrají hry nebo poslouchají muziku. Děvčata si mezi sebou ukazují nové fotografie, melodie nebo si je vzájemně vyměňují přes bluetooth. Také si předvádějí nová zdobení a nové modely telefonu. V době přestávek se tvoří malé skupinky chlapců, kdy jeden hráč hraje hru a ostatní chlapci přihlížejí. V současné době ale nad hrou na mobilním telefonu převládá hra na tabletu. Zajímavé je zjištění, že část dotazovaných dětí v době přestávek telefon vůbec nezapíná a nepoužívá. Také zapomnětlivá Míša dnes telefon raději zapíná až po vyučování.

„...Když mám jedničku z češtiny, tak mám radost. Tak to jdu hned o přestávce zavolat tat'kovi. ...někdy holkám pustím do sluchátek novou písničku.“ (Natálka)

„Kluci si někdy o přestávce pouštějí nahlas muziku. Třeba Kabáty...“ (Monika)

„Kluci o přestávce hrajou hry na telefonech, ale dneska spíš víc na tabletech. Kuba má třeba na tabletu novou hru a ostatní kolem se dívají... Míša párkrát zapomněla na hodinu mobil vypnout, tak měla zbytečnou poznámku. Radši ho teď zapíná až po vyučování.“ (Kačenka)

„Někdy mám novou písničku, tak ji pustím kámošce do sluchátek. Taky si přeposíláme legrační obrázky přes bluetooth nebo vtipy. Holky maj někdy nové pozdrů na mobil nebo panáčka nebo pěkné třpytivé zdobení. Klárka si minule přinesla nový dotykáč (dotykový telefon), má tam super hry.“ (Hanka)

„O přestávce si na mobil ani nevzpomenu. Mám ho vypnutý v aktovce.“ (Kája)

K otázce znalosti školních pravidel se děti vyjadřovaly jednoznačně. Pravidla užívání mobilního telefonu ve škole jsou dány vnitřním řádem školy. S dětmi je paní učitelky prošly na začátku roku a připomínají je stále. Některé děti mají stručný

výpis vnitřního řádu dokonce v tištěné podobě v žákovské knížce, kde jejich seznámení s pravidly a jejich pochopení stvrdili podpisem žáci i rodiče.

„Paní učitelka nám na začátku roku řekla, že telefon při vyučování nesmíme používat. Taky jsme si to společně četli. Když někomu zazvoní mobil nebo ruší vyučování, hned ho paní učitelka napomene a připomene, že porušuje školní řád.“
(Radim)

„... v žákovské knížce na zadní straně máme pravidla o mobilech ve škole.“
(Jakub)

Děti popisovaly jednodenní školní výlety a vícedenní školní pobyty v přírodě. Obě akce se od sebe odlišují ve způsobu užívání mobilního telefonu. Při exkurzi či jednodenním výletu je fotografování učitelem předem povoleno. Učitel dětem doporučuje přírodní objekty a jiné zajímavosti vhodné k fotografování či natáčení. V dopravním prostředku děti mohou používat telefony k přátelskému poslechu muziky či prohlížení klipů, tedy k podpoře kamarádských vztahů a zkrácení dlouhé chvíle ve vlaku.

„Paní učitelka nám většinou předem řekne a na výletě můžeme fotit. Fotila jsem si mobilem brouky, stromy, kytky nebo něco zajímavého. Často fotím psy a jiná zvířata...“ (Hanka)

„Taky cestou ve vlaku s kamarádkou posloucháme ve sluchátku písničky, ukazujeme si obrázky a fotky.“ (Monika)

Naopak při vícedenních pobytech v přírodě mobilní telefony zůstávají doma. Učitel předem svolá rodičovskou schůzku, kde rodičům vysvětlí účel pobytu a pravidla společně prodiskutují. Najde způsob, jak rodičům dopřát pocit bezpečí i bez nepřetržité kontroly pomocí mobilního telefonu. Podle dětí stanoví čas a telefonní číslo (např. mezi 19. a 20. hodinou) pro potřebu kontaktu rodičů směrem k učiteli a dítěti. Učitel však kontaktuje rodiče v případě potřeby kdykoli. Podle výpovědí dětí potřebovalo kontaktovat děti jen několik málo rodičů. Většina ostatních rodičů neměla problém.

„Do přírody, do hor, na kurz EVVO (dříve školy v přírodě) jsme si mobily s sebou nebrali. Paní učitelka se na tom na rodičáku (třídní schůzka rodičů

s učitelem) předem domluvila s rodiči, aby se nám mobil neztratil a nerozbil. Ani mi nechyběl. Hráli jsme spoustu her. Rodiče nám volali na telefon k paní učitelce večer mezi sedmou a osmou hodinou. Navíc tam byl špatný signál, tak jsme běhali na kopec, abychom mohli telefonovat.“ (Michalka)

„...mamce se moc nelíbilo, že mi nemůže během dne zavolat, když budu pryč celý týden. Tak nám do hor zavolala večer. Pak už nevolala. To jí stačilo, když slyšela, že se mi tam líbí. Některé mamky nevolaly vůbec, ale pár rodičů ano.“ (Natálka)

Školní družinu navštěvují tři dotazovaní. Ti uváděli, že ve družině většinu času tráví venku nebo jiným způsobem. Telefon mají v aktovce nebo zamčený v šatní skříňce. Používat telefon mohou se souhlasem vychovatelky. Ta omezuje také čas strávený hraním her na telefonu nebo tabletu. Z výpovědí vyplývá, že se vychovatelky snaží o dodržování psychohygieny, o maximální pobyt a pohyb venku, o smysluplnější trávení času různou nabídkou her a činností. Školní družina seznamuje rodiče a děti s vlastním vnitřním řádem, který nedoporučuje dětem nosit do družiny cenné věci. Používání takových zařízení je dovoleno pouze s vědomím (se souhlasem) vychovatelky.

„Většinou mám mobil uklizený v aktovce. Pokud chci volat, tak se zeptám paní vychovatelky a jdu si třeba na chodbu. Někdy si dovolíme, pak si můžeme poslouchat ve sluchátku písničky nebo si ukazovat nové obrázky. Potom paní vychovatelka řekne, že máme jít ven a mobily a tablety schovat, protože chceme hrát na mobilu nebo na tabletu až do třech hodin. Jindy máme zákaz celý den. Minule nám dovolila paní vychovatelka hrát trošku delší dobu, když prvňáci ještě dodělávali výrobek z přírodnin, já měl hotovo a venku pršelo. Ale jinak chodíme ven každý den, hrajeme hry, vybíjenou, fotbal a s hokejkama na florbal...“ (Filip)

„...když Radim přišel z kroužku, chtěl hrát hry na mobilu, ale musel jít ven. Tam posílil červený tým ve fotbale, který nakonec vyhrál. Příště bude odveta... Prý nemáme nosit do družiny drahé věci, prý to říkala vychovatelka rodičům u zápisu. Mobily a tablety si hlídáme sami.“ (Matyáš)

5.6 Diskuse

Výsledky mého kvalitativního výzkumu jsou platné pouze pro uvedenou školu a nejsou zobecnitelné.

Z šetření plyne, že děti užívají mobilní telefon pro praktickou komunikaci s rodiči. Dostávají různé pokyny a rodiče děti řídí prostřednictvím mobilního telefonu. Zároveň jsou propojeni jednotliví členové rodin. Vlivem mobilního telefonu se tak mění rodičovství a děti se stávají součástí síťových rodin. Podobné výsledky výzkumu dosahují zahraniční badatelé R. Weisskirch a T. L. Kennedy. R. Weisskirch (2009) uvádí, že v důsledku užívání mobilního telefonu dětmi se mění rodičovství. Rodičovská podpora, disciplína a vedení se uskutečňují také prostřednictvím mobilního telefonu. Autor T. L. Kennedy (2008) popisuje, že v důsledku užívání digitálních technologií vzniká síťová rodina. Taková rodina používá moderní digitální technologie pro rodinnou komunikaci a jejím prostřednictvím upevňuje pocity sounáležitosti.

Z poznatků, které vycházejí z odpovědí dětí, je zřejmé, že úloha mobilního telefonu ve vrstevnické skupině je spíše praktická a zábavná, statusová role se vytrácí. Stejných výsledků dosahuje Jiráček (2011). Z jeho výzkumu mladších žáků vyplývá, že přístup k mobilnímu telefonu je převážně pragmatický. Mobilní telefon je považován za samozřejmou součást a nikoliv okázalý prostředek. Původní statusová role ve skupině je přehlížena a zřejmě ztrácí na síle tím, jak se telefon stává běžnou a samozřejmou výbavou.

Diskutovanou otázkou je vhodný věk dítěte pro pořízení mobilního telefonu. Z výsledků mého šetření vyplývá, že děti ve věku deset let jsou vlastníky mobilního telefonu. Naopak závěry výzkumu A. Lenhartové (2010) vyjadřují shodné názory rodičů o vhodném věku 14 let pro pořízení mobilního telefonu, z důvodu přestupu na další školu.

Překvapivé jsou výsledky spojené s pořizováním mobilního telefonu. Potvrdil se vliv vrstevníků a potřeba rodičovské kontroly. Objevila se skutečnost, že děti svůj mobilní telefon dědí po jednotlivých členech rodiny, kteří si pořizují přístroje výkonnější. Může jít o důsledek mediálně nasycených rodin. Výraz mediálně

nasycené rodiny používá již S. Livingstonová (2002) pro domácnosti s množstvím médií.

Z výpovědí plyne, že pravidla pro užívání mobilního telefonu mají děti předem domluvena. Chápou je přirozeně a zodpovědně. Baví se společně s rodiči nad zábavnými funkcemi mobilního telefonu. Stejně uvádí Jiráček (2011), že rodičovská kontrola má převážně povahu uzavřené dohody. Děti rodičovskou kontrolu vesměs akceptují jako nutnou a samozřejmou součást soužití v rodině, která posiluje pocit spoluzodpovědnosti za bezpečí rodiny. Sloboda (2011) doporučuje rodičům pravidla s dětmi předem prodiskutovat ještě před jejich zavedením. Působením příkladu rodičů pak děti vnímají média jako každodenní součást života, a tak je mediální výchova přirozenou součástí výchovy při společném aktivním trávení volného času. Předpokladem úspěšného výchovného působení jsou mediální gramotnost rodičů a rozhovory s dětmi.

Internet se v současné době přemísťuje do našich kapes. Mobilita přináší pro děti a mládež riziko nepřetržitého on-line připojení a riziko neustálých interakcí s vrstevníky.

V současné době tráví rodiče s dětmi málo společného času. Rodiče dnes dávají přednost práci před rodinou. Typická jsou dvoukariérová manželství, kdy i ženy upřednostňují před rodinou práci a kariéru. Děti tak tráví mnoho volného času s médii.

Některé funkce rodiny přebírají instituce. Volný čas dětí je předem naplánovaný a probíhá podle stanoveného programu. Rodiče prostřednictvím mobilního telefonu kontrolují a řídí bezpečný pohyb dětí během dne. Děti se dopravují za volnočasovými aktivitami. Velkou výhodou jsou volnočasové aktivity v místě školy.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce je popsat a zhodnotit důvody používání mobilního telefonu dětmi v mladším školním věku. Zjistit při tom, k čemu děti mobilní telefon používají, jakou úlohu má ve vrstevnické skupině, jak je užívání mobilního telefonu regulováno v rodině a ve škole. Stanovené cíle se podařilo naplnit.

Ukázalo se, že mobilní telefon v rodině má především praktickou funkci. Je oblíbeným komunikačním prostředkem mezi rodiči a dětmi. Zejména z důvodu přehledu rodičů nad pohybem dítěte během dne, cestou ze školy a na volnočasové aktivity. Děti využívají telefon pro zavolání rodiči s žádostí o radu nebo pro sdělení bezprostředního pocitu. Mobilní telefon pomáhá upevňovat pocit bezpečí, vztahy mezi jednotlivými členy rodiny a posiluje kohezi rodiny. Vlivem mobilního telefonu se mění rodičovství a děti se stávají součástí síťových rodin.

Úloha mobilního telefonu ve vrstevnické skupině je spíše praktická a zábavná, statusová role se vytrácí. Děti považují mobilní telefon za běžnou samozřejmou výbavu, nikoliv za okázalý prostředek. Komunikace mezi vrstevníky prostřednictvím mobilního telefonu se uskutečňuje formou hovorů a SMS zpráv aj. Zároveň probíhají komunikace dětí tváří v tvář nad mobilním telefonem a jeho zábavnými funkcemi. Drobně se užívání odlišuje genderově.

V prostředí školy a školních institucí je užívání mobilního telefonu omezováno jednoznačně vnitřním řádem školy a současně technicky tím, že je ve škole on-line připojení chráněno heslem. Při výuce je užívání telefonu zakázáno, ale v rámci příležitostných akcí (výlety a exkurze) učitelé vedou děti a podněcují je ke správnému užívání funkcí kamery a fotoaparátu. Škola prostřednictvím mediální výchovy reaguje na potřebu zvyšování mediální gramotnosti dětí. Širokou nabídkou volnočasových aktivit v místě škola podporuje kompenzaci života dětí s médii smysluplným trávením volného času.

Rodičovská kontrola nad on-line prostředím se u přenosných médií stává obtížnější. Přesto děti chápou předem dohodnutá pravidla, která jsou důležitá pro jejich bezpečnost, jako přirozenou součást užívání telefonu, nikoliv jako striktní zákazy. V chování děti napodobují své rodičovské vzory. Společně tráví chvíle

nad zábavnými funkcemi mobilního telefonu. Rodiče tak získávají zábavnou formou přehled o obsazích v mobilním telefonu svých dětí.

Tato práce může přinést poznatky pro vychovatele pracující s dětmi. Protože téma je aktuální a zvyšuje se dostupnost mobilních zařízení dětem. Vychovatelé by měli být s touto problematikou seznámeni, měli by si uvědomovat pozitiva i rizika mobilních komunikačních zařízení. Na základě těchto poznatků pak cílevědomě ovlivňovat aktivity dětí spojené s užíváním chytrého mobilního telefonu a přenosných médií, omezovat nadužívání těchto digitálních technologií, podporovat smysluplné využívání volného času dětí a zdravý životní styl. Předpokladem vhodného a efektivního výchovného působení v oblasti médií je také mediální gramotnost rodičů i vychovatelů, nový úkol doby.

Téma mobilního telefonu v životě dítěte se zdá být zajímavým a aktuálním námětem pro další zpracování. Další výzkum by bylo vhodné provést u vzorku mladších dětí, například ve věku osm let či u začínajících školáků. Dalším přínosným námětem by mohlo být provedení shodného bádání s odstupem času nebo v jiném místě. Sledování výskytu varovných signálů, které předcházejí závislostnímu chování dětí na mobilních komunikačních zařízeních, by mohlo být dalším zajímavým námětem ke zpracování.

SEZNAM LITERATURY

- BEDNAŘÍK, P., JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ B. *Dějiny českých médií- od počátku do současnosti*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 448 s. ISBN 978-80-247-3028-8
- BUERMANN, U. *Jak přežít s médii: Příležitosti a hrozby informačního věku a nové úkoly pedagogiky*. 1. vyd. Hranice: Fabula, 2009. 239 s. 978-80-86600-58-1
- ČÁP, J. *Psychologie výchovy a vyučování*. 1. vyd. Praha: Karolinum. 1993. 415 s. 80-7066-534-3
- ECKERTOVÁ, L., DOČEKAL, D. *Bezpečnost dětí na internetu: Rádce zodpovědného rodiče*. Brno: Computer Press, 2013. 224 s. ISBN 978-80-251-3804-5
- FONTANA D. *Psychologie ve školní praxi*. 1. vyd. Praha: Portál. 1997. 384 s. ISBN 80-7178-063-4
- GILES, D. *Psychologie médií*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 192 s. ISBN 978-80-247-3921-2
- HÁJEK, B. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny* 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 128 s. ISBN 978-80-7367-233-1
- HÁJEK, B. PAVKOVÁ, J. et al. *Školní družina* 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7367-268-3
- HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. 407 s. ISBN 80-7367-040-2
- HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí: obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče*. 2. vyd. Praha: Portál, 2009. 288 s. ISBN 978-80-7367-628-5
- JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ B. *Masová média*. Praha: Portál, 2009. 413 s. ISBN 978-80-7367-466-3
- JIRÁK, J., KÖPPLOVÁ B. *Média a společnost: stručný úvod do studia médií a mediální komunikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-697-7
- KRAUS, B., POLÁČKOVÁ, V. et al. *Člověk – prostředí – výchova: k otázkám sociální pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. 199 s. ISBN 80-731- 5004-2
- KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-383-3
- KRČMÁŘOVÁ, B., VACKOVÁ, K. et al. *Děti a online rizika: sborník studií*. 1. vyd. Praha: Sdružení Linky bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-2-8
- KOPECKÝ, K. *Moderní trendy v elektronické komunikaci*. Olomouc: Hanex, 2007. 98 s. ISBN 978-80-85783-78-0

- LIVINGSTONE, S. *Young people and new media: childhood and the changing media environmen*. Los Angeles: SAGE, 2002. 277 s. ISBN 978-0-7619-6466-7
- MATOUŠEK, O. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: SLON, 2003. 161 s. ISBN 80-864-2919-9
- McLUHEN, M. *Jak rozumět médiím: extenze člověka*. Praha: Mladá fronta, 2011. 400 s. ISBN 978-80-204-2409-9
- McQUAIL, D. *Úvod do teorie masové komunikace*. Přeložil Jirák Jan, 1. vyd. Praha: Portál, 199., 448 s. ISBN 80-7178-200-9
- MÍČIENKA, M., JIRÁK, J. et al. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-315-4
- MOŽNÝ, I. *Rodina a společnost*. 1. vyd. Praha: Slon, 2006. 311 s. ISBN 80-86429-58
- PAVLÍČEK, A. *Nová média a sociální sítě*. 1. vyd. Praha: Oeconomica, 2010. 184 s. ISBN 978-80-245-1742-1
- PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 7. vyd. Praha: Portál, 2013. 400 s. ISBN 978-80-262-0403-9
- PŘADKA, M., KNOTOVÁ, D., FALTYSOVÁ J. *Kapitoly ze sociální pedagogiky*. 1998. Brno: Masarykova univerzita, 1998, 45 s. ISBN 80-210-1946-8
- REIFOVÁ, I. et al. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004. 328 s. ISBN 80-7178-926-7
- ROGGE, J. U. *Výchova dětí krok za krokem*. Praha: Portál, 2007. 264 s. ISBN 978-80-7367-249-2
- ŘÍČAN, P. *S dětmi chytře a moudře. – Psychologie výchovy pro rodiče a prarodiče*. 1. vyd. Praha: Portál, 2013. 176 s. ISBN 978-80-262-0343-8
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 3. vyd. Praha: Portál, 2012. 219 s. ISBN 978-80-262-0217-2
- SPITZER, M. *Digitální demence: Jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. 1. vyd. Brno: Host, 2014. 343 s. ISBN 978-80-7294-872-7
- VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. Dětství a dospívání*. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2012. 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1

Internetové zdroje:

Bezpečně – online. *Etiketa při používání mobilních telefonů*. [online]. 2013 [cit. 2015-01-18] Dostupné z: <http://www.bezpecne-online.cz/surfuj-bezpecne/komunikace-se-svetem/etiketa-pri-pouzivani-mobilnich-telefonu.html>

JIRÁK, J., *Stav mediální gramotnosti v ČR – fáze II*. [online]. 2011 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: <http://www.rrtv.cz/cz/static/prehledy/medialni-gramotnost/vysledky-studie-do-15.pdf>

Český statistický úřad. *Domácnosti s mobilním telefonem*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-10]. Dostupné z: <http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/p/061004-14>

EU Kids Online. *Net Children Go Mobile*. [online]. 2014 [cit. 2015-02-25] Dostupné z: <http://www.lse.ac.uk/media@lse/research/EUKidsOnline/Home.aspx>

HADDON, L. *Mobile media and children. Mobile media and communication*. 2013, č. 89. DOI: 10.1177/2050157912459504. s. 90 – 95 [online]. 2013 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://mmc.sagepub.com/content/1/1/89>

KENNEDY T. L. M. *Networked families*. [online]. 2008 [cit. 2014-10-10]. Dostupné z: http://centralvalleybusinesstimes.com/links/PIP_Networked_Family.pdf

KOPECKÝ, Z. *Úvod do problematiky netolismu. E-bezpečí*. [online]. 2011 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://www.e-bezpeci.cz/index.php/temata/dali-rizika/331-uvod-do-problematiky-netolismu#at=44>

LENHART, A. *Teens and Mobile Phones*. [online]. 2010 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://www.pewinternet.org/files/old-media/Files/Reports/2010/PIP-Teens-and-Mobile-2010-with-topline.pdf>

SCHORB, B., SLOBODA, Z. *Mediální pedagogika v teorii a v praxi*. [online]. 2009 [cit. 2014-10-28]. Dostupné z: http://www.medialnipedagogika.cz/wp-content/uploads/Schorb-Sloboda_Teorie-med-ped_in_Medialni-pedagogika-v-teorii-a-praxi.pdf

SCHRÖTTEROVÁ, M. *Kyberšikana učitele. In: Česká škola*. [online]. 2014 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2014/05/martina-schrotterova-kybersikana-ucitele.html>

SLOBODA, Z. *Děti médiím rozumějí-ale jinak! Mediální výchova v rodině*. [online]. 2011 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/srv/www/content/pub/cs/clanky/deti-mediim-rozumeji-ale-jinak-medialni-vychova-v-rodine-15.html>

WEISSKIRCH, R. S. *Parenting by cell phone: parental monitoring of adolescents and family relations*. [online]. 2009 [cit. 2014-10-12]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19636776>

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č. j. 21291/2010-28. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-doporuceni-k-primarni-prevenci-rizikoveho-chovani>

Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních č. j. 22294/2013-1. Dostupné z:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-pokyny>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy/upraveny-ramcove-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani>

Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/vyhlasaky-ke-skolskemu-zakonu>

Vyhláška č. 74/2005 Sb., o zájmovém vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <http://www.ceskaskola.cz/2012/01/vyhlasaka-c-742005-sb-o-zajmovem.html>

Články v časopisech:

FRIEDLAENDEROVÁ, H. Děti a média. *Moderní vyučování*. 2012, č. 4, s. 48-49. ISSN 1211-6858

HUPKOVÁ, I. Niektoré nežiaduce aspekty virtuálnej komunikácie - internet, chat, mobil. *Vychovávateľ*. 2011, č. 1-2, s. 33-36. ISSN 0139-6919

MATISOVÁ, M. Význam a používanie médií žiakmi základných a stredných škôl. *Vychovávateľ*. 2012, č. 5-6, s. 21-24. ISSN 0139-6919

NEUMAJER, O., CHOBOTOVÁ, D., ŠTĚPÁNEK, J. Co s mobily ve škole. *Rodina a škola*. 2008, č. 7, s. 4-5. ISSN 0035-7766

SUCHORADSKÝ, O. Mobilománie, *Učiteľské listy*. 2002/03, č. 7, s. 21

ŠTĚTKA, V., ŠMAHEL, D. Nová média v perspektivě sociálních věd. *Sociální studia*. 2009, č. 2, s. 7-11. ISSN 1214-813X

ŠMAHEL, D. Mobilní telefon jako prostředek sociální kontroly. *Psychologie dnes*. 2000, č. 11, s. 4-5. ISSN 1212-9607

ŠTEFFLOVÁ, J. Problém mobil. *Učitel'ské noviny*. 2008, č. 46, s. 15. ISSN 0139-5718.

WILKOVÁ, S. Pozor na mobily v dětských rukou. *Děti a my*. 2009, č. 5, s. 28-29. ISSN 0323-1879

WINTER, J. Aby mobily a internet nebyly pro děti hrozbou. *Čtenář*. 2008, č. 1, s. 20. ISSN 0011-2321